

ВІСНИК

№ 26
2004

ЕКОЛОГІЧНОЇ
АДВОКАТУРИ

У НОМЕРІ:

Еколого-правова просвіта	Наталія Андрусевич Правове регулювання ЄС в галузі попередження зміни клімату	3
	Анатолій Павелко Що таке зміна клімату?	8
	Тетяна Будякова Збереження та охорона біологічного різноманіття у європейському праві навколишнього середовища	11
	Анатолій Павелко Що таке біорізноманіття і чому важливо його зберегти	21
СПРАВИ: еколого-правова практика	Ольга Мель Боротьба за Дунайський біосферний заповідник продовжується...	24
Еколого-правова просвіта	Валерія Шамрай Роль ЮНЕП у міжнародно-правовій охороні довкілля	30
КОНСУЛЬТАЦІЇ	Андрій Петрів Запобігання заподіянню шкоди навколишньому природному середовищу в процесі банкрутства особливо небезпечних підприємств	35
З досвіду колег	Владимир Борейко В Україні навісегда заборонена весняна охота	37
	Юлія Якель Мы защищаем китов. Мы защищаем законность	38
Інформаційний дайджест	Екологічні новини	42
ЗАКОНОДАВСТВО	Тетяна Будякова Всесвітній альянс екологічного права — зустріч в Україні	44
	Перелік нормативно-правових актів, прийнятих навесні 2004 року	46
ПУБЛІКАЦІЇ	З нашої бібліотеки	47
	In this issue (in English)	48

© ВІСНИК ЕКОЛОГІЧНОЇ АДВОКАТУРИ № 26, 2004 р.

Наш колектив:

С. Кравченко, д. ю. н., професор, академік УЕАН
 А. Андрусевич С. Лозан А. Петров
 Н. Андрусевич О. Мель Д. Скрильніков
 Т. Будякова Я. Остапик І. Хміляр
 І. Василяк А. Павелко Р. Шикиринець
 З. Козак, к. ю. н.

При передруці матеріалів посилання на джерело обов'язкове.
 Викладені авторами міркування можуть не співпадати з точкою зору редакції.

Редактор: **Анатолій Павелко**
 Фотографії **Д. Скрильнікова та Дж. Бонайна**

Дизайн та додрукарська підготовка **А. Огоноченко**
 Друк **СПД Кимча І. В.**

Вісник видано БФ "Екоправо-Львів"
 за підтримки Європейського Союзу

This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The content of this document are sole responsibility of Ecopravo-Lviv and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ:

Благодійний Фонд "Екоправо-Львів"
 79000, м. Львів, вул. Крушельницької, 2.
 Тел: (0322) 297-14-46, 72-27-46.
 E-mail: epac@mail.lviv.ua
 Web: epl.org.ua, www.ecopravo.lviv.ua

ДОРОГІ ЧИТАЧІ!

У травні цього року відбулася непересічна подія — зустріч Всесвітнього альянсу екологічного права вперше була проведена в Україні. Організував її Благодійний фонд “Екоправо-Львів”. Всесвітній альянс екологічного права — це організація, яка об’єднує юристів та науковців, що захищають довкілля та екологічні права громадян у багатьох країнах світу. Метою зустрічі був обмін досвідом, розробка стратегії роботи над справами, отримання необхідної юридичної, наукової та моральної підтримки. Зустріч пройшла успішно і стала черговим важливим етапом щоденної роботи людей, які в усьому світі змагаються за збереження всього розмаїття життя на планеті. Про зустріч Альянсу ми розповідаємо на сторінках нашого видання.

Як завжди, Вісник екологічної адвокатури пропонує Вашій увазі актуальні матеріали екологічної та еколого-правової спрямованості. В контексті розширення Європейського Союзу та намагань України наблизитись до членства в ЄС ми пропонуємо Вашій увазі матеріали про правове регулювання в ЄС найбільш гострих екологічних проблем. Питання міжнародної правотворчості та особливості застосування міжнародного права розглянуті в статті “Роль ЮНЕП у міжнародно-правовій охороні довкілля”.

Економічна дійсність ставить перед фахівцями ряд складних проблем, одна з яких — банкрутство підприємств та запобігання заподіянню шкоди такими підприємствами довкіллю. Про наявні можливості захистити довкілля в процесі банкрутства підприємств розповідає рубрика “Консультації”. Продовжується боротьба екологічної громадськості за збереження Дунайського біосферного заповідника. Незважаючи на те, що для багатьох представників влади України природні цінності, законність — пустий звук, попри те, що руйнування дельти вже розпочалася — ми не складаємо рук. У Віснику ми розповідаємо вам про події, що зараз розгорнулися навколо Дунайського біосферного заповідника.

Про боротьбу наших російських колег за збереження унікальних тварин — сірих китів від свавілля чиновників та нафтових компаній розповідає член Всесвітнього альянсу екологічного права, російський юрист Юлія Якель.

Дорогі читачі! Вісник екологічної адвокатури відкритий для спілкування з Вами. Ваші листи, пропозиції, зауваження, анкети, питання, уважно розглядаються редакцією, і ми намагаємось давати на них обґрунтовані відповіді. Ви можете надсилати нам для публікації статті на екологічну та еколого-правову тематику. Вони будуть розглянуті редакцією і, можливо, опубліковані на сторінках Вісника.

Бажаємо вам успіхів і натхнення.

Редакція

ПРО “ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ”

Благодійний фонд “Екоправо-Львів” — неурядова міжнародна організація, заснована у 1994 році з метою надання допомоги у захисті екологічних прав фізичним та юридичним особам, сприяння розвитку природоохоронної справи, екологічної освіти, науки та культури.

Наша діяльність:

- надання юридичних консультацій громадянам та юридичним особам у галузі охорони довкілля, захисту екологічних прав;
 - представлення інтересів фізичних та юридичних осіб у судах, інших державних установах у справах, пов’язаних з порушенням екологічного законодавства;
 - організація конференцій, семінарів, зустрічей з питань правової охорони навколишнього середовища на національному та міжнародному рівнях;
 - участь у правотворчій діяльності на локальному, національному та міжнародному рівнях з питань прав людини і довкілля;
 - виховання нового покоління юристів-екологів шляхом проведення еколого-правової практики для студентів різних навчальних закладів;
 - проведення тренінгів з екологічного права для практикуючих юристів;
 - збір та розповсюдження еколого-правової і екологічної інформації;
 - співпраця з іншими екологічними та еколого-правовими організаціями.
- Усі послуги Фонду — безкоштовні.

Наталія Андрусевич,

спеціаліст з міжнародних питань БФ "Екоправо-Львів"

Правове регулювання ЄС в галузі попередження зміни клімату

1. Стратегія Європейського Союзу зі зміни клімату

Європейський Союз бере активну участь у міжнародному процесі боротьби зі зміною клімату — однією з глобальних екологічних проблем. На міжнародному рівні це полягає у ратифікації Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та підписанні Кіотського протоколу до неї, участі у міжнародних конференціях, робочих групах та зустрічах із цих питань. На рівні Європейського Союзу боротьба із зміною клімату полягає у виробленні власної стратегії, що містить зобов'язання, взяті на себе Європейським Співтовариством згідно з міжнародно-правовими документами, та імплементації її на практиці як на рівні держав-членів, так і на рівні самого Співтовариства.

Європейське Співтовариство ратифікувало Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату 21 грудня 1993 року, а чинності вона набрала 21 березня 1994 року. Як сторона Конвенції Європейське Співтовариство бере на себе зобов'язання розробляти політику і вживати необхідних заходів для зменшення викидів парникових газів.

Згідно зі звітами, які Європейське Співтовариство подавало у Рамкову конвенцію ООН зі зміни клімату, основними перешкодами, що виникають на шляху боротьби зі зміною клімату, Європейське Співтовариство називає політичні труднощі в імплементації механізмів, які інтегрують питання зміни клімату в економічну та секторну політику; малий вплив програм зі збереження та зменшення споживання енергії. Другий звіт від 26 червня 1998 року¹ зазначає, що Європейське Співтовариство в період між 1990 та 1994 роками знизило викиди CO₂ на 9,8%.

Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату був прийнятий у 1997

році. Розвинуті країни взяли на себе зобов'язання зменшити свої спільні викиди шести основних парникових газів принаймні на 5%. Європейський Союз зобов'язався зменшити викиди на 8%, як Союз в цілому, розділяючи квоти між державами-членами. Держави повинні виконати свої зобов'язання, згідно з Кіотським протоколом, до 2008-2012 років. Країни мають певну свободу дій у визначенні заходів, спрямованих на зменшення викидів. Зокрема, був встановлений режим „торгівлі квотами”, що дозволяє розвинутим країнам купувати та продавати квоти.

Кіотський протокол дозволяє використання різних гнучких механізмів: міжнародна торгівля квотами, спільна імплементація та механізм чистого розвитку.

Міжнародна торгівля викидами дозволяє сторонам Протоколу, які зменшують свої викиди до рівня, нижчого від того, на який вони погодились, продавати частину квот іншим сторонам. Комісія повинна забезпечити, щоб дії держав-членів не завдавали шкоди внутрішньому ринку. Спільна імплементація — це особлива форма торгівлі викидами, яка робить можливим їх зменшення на рівні проєкту. Таке зменшення може використовувати для збільшення квот сторона, що фінансує проєкт, якщо викиди сторони, в якій проєкт виконується, були зменшені. Механізм чистого розвитку дозволяє розвинутим країнам фінансувати проєкти зі скорочення викидів у країнах, які не брали на себе зобов'язань згідно із Кіотським протоколом.

Європейський Союз ратифікував Кіотський протокол у травні 2002 року².

У 2000 році Європейська Комісія прийняла Європейську програму зі зміни клімату (ЄПЗК). Мета цієї програми полягає у визначенні та розвитку усіх необхідних елементів стратегії ЄС для імплементації Кіотського протоколу, а також у забезпеченні зменшен-

¹ SEC (98) 1770.

² Рішення Ради від квітня 2002 року 2002/358/ЄС.

ня ЄС на 8% викидів до 2008-2012 рр. — зобов'язання, яке Європейський Союз взяв на себе згідно із Кіотським протоколом.

Першочерговим завданням програми є розробка подальшої політики скорочення викидів парникових газів і заходів, спрямованих на зменшення таких викидів у сфері енергетики, транспорту та промисловості. Влітку 2000 року було створено ряд робочих груп: гнучкі механізми (три ринкових механізми: торгівля квотами, спільна імплементація та механізм чистого розвитку); енергопостачання; енергоспоживання; транспорт; промисловість; дослідження.

Кожна з цих робочих груп розробила та подала Європейській Комісії звіт про можливі ініціативи для зменшення викидів парникових газів. У результаті цього в червні 2001 року Комісія опублікувала Звіт щодо ЄПЗК.

Європейська стратегія зі зміни клімату передбачає дії Європейського Співтовариства у таких основних напрямках:

- скорочення викидів парникових газів;
- торгівля квотами;
- ефективне використання енергії;
- використання альтернативних джерел енергії;
- „поглинювачі” парникових газів.

Найбільш розвинутим є перший напрямок, який полягає у впровадженні механізму для моніторингу викидів парникових газів і заходів зі зменшення викидів окремих парникових газів (особлива увага приділяється CO₂ та фторованим парниковим газам).

Щодо торгівлі квотами, то на рівні Співтовариства були розроблені схеми для викидів парникових газів, що дозволяє торгівлю квотами у межах Співтовариства.

Досягнення поставлених цілей зі зменшення викидів парникових газів здійснюється за допомогою регулювання питань, які стосуються зміни клімату у різних сферах суспільного життя. Зокрема, найактивніше таке регулювання відбувається у сфері енергетики та транспорту. Вживаються заходи для збереження енергії, підвищення ефективності енергії, яка використовується,

вкладаються кошти у розвиток альтернативних джерел енергії.

У сфері транспорту докладаються зусилля для зменшення викидів від автомобільного транспорту. Транспортна галузь — одна з найбільш небезпечних для зміни клімату в Співтоваристві. Транспорт дає 26% усіх викидів CO₂. Він є також джерелом викидів інших парникових газів. Була розроблена Стратегія Співтовариства для покращання ефективності палива пасажирських автомобілів³. Стратегія передбачає заключення угоди з виробниками автомобілів для покращання економії палива транспортних засобів.

Питання зменшення викидів тісно пов'язане з промисловою діяльністю, зокрема із зменшенням забруднень від промислових підприємств, використання чистих технологій.

Найменш розвинутим напрямком є питання збереження „поглинювачів” парникових газів, що, перш за все, пов'язано з відсутністю відповідного міжнародно-правового механізму.

Шоста програма дій у сфері навколишнього середовища визначає ряд пріоритетних дій для виконання завдань Європейським Співтовариством у сфері попередження зміни клімату, які включають імплементацію міжнародних зобов'язань із питань клімату, зменшення викидів парникових газів у сфері енергетики; зменшення викидів парникових газів у транспортному секторі та сільському господарстві. Шоста програма дій передбачає, що боротьба зі зміною клімату формуватиме складову частину політики зовнішніх зносин Європейського Союзу і буде одним із пріоритетів його політики сталого розвитку.

2. Зменшення викидів парникових газів

Механізм моніторингу викидів парникових газів, встановлений у Співтоваристві, дозволяє точніше і регулярніше оцінювати прогрес, зроблений зі зменшення викидів з метою дотримання зобов'язань Європейського Співтовариства згідно із Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Кіотським протоколом.

³ COM (95) 689 final.

У жовтні 1991 року Комісія представила загальну стратегію для обмеження викидів CO₂ та покращання ефективності енергії з метою стабілізації викидів CO₂ у Співтоваристві в 2000 році до рівня 1990 року⁴.

У червні 1992 року Комісія запропонувала нові заходи, які базувалися на чотирьох основних питаннях:

- програми енерготехнологій ЄС і транс-європейські мережі;
- фіскальні заходи;
- додаткові національні програми;
- механізми моніторингу CO₂ та інших парникових газів.

Механізм моніторингу викидів парникових газів регулюється Рішенням Ради 93/389/ЄС від 24 червня 1993 року щодо механізму моніторингу викидів CO₂ і інших парникових газів⁵, що було доповнено Рішенням 1999/296/ЄС⁶. Механізм моніторингу виконує подвійну мету: стабілізація викидів CO₂ до рівня 1990 року до 2000 року та досягнення спільного зобов'язання Співтовариства перед Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату.

Рішення встановлює механізм, призначений для моніторингу у державах-членах усіх антропогенних викидів парникових газів, які не контролюються Монреальським протоколом і оцінки прогресу, досягнутого у сфері забезпечення відповідності зобов'язанням Співтовариства щодо зміни клімату.

Держави-члени повинні розробляти, публікувати, впроваджувати та періодично поновлювати національні програми для обмеження антропогенних викидів CO₂ з метою:

- стабілізації викидів CO₂ до 2000 року до рівня 1990 року;
- виконання Співтовариством зобов'язань зі зменшення викидів усіх парникових газів, які не контролюються Монреальським протоколом, згідно з Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Кіотським протоколом;
- прозорого та точного моніторингу існуючого і планованого прогресу держав-членів.

Національні програми повинні включати:

- оцінку впливу політики та заходів на викиди і її впровадження в плани щодо CO₂ й інших парникових газів;
- інформацію про викиди таких газів: моноксид вуглецю (CO), оксиди азоту (NO_x), летючі органічні сполуки, інші, ніж метан, оксиди сірки.

Що стосується вуглекислого газу (CO₂), метану (CH₄), оксид азоту (NO₂), гідрофторвуглеців (PFC) і шестифтористої сірки (SF₆), держави-члени повинні також подавати наступну інформацію:

- антропогенні викиди для базових років;
- реєстри своїх антропогенних викидів за джерелом і видалення поглиначами;
- деталі національної політики та заходів, вжитих від початку базового року, які привели до зменшення викидів парникових газів.

Кожного року держави-члени повинні не пізніше 31 грудня подати Комісії:

- дані стосовно антропогенних викидів шести газів, перерахованих у Додатку А до Кіотського протоколу, і їх видалення поглиначами протягом попереднього календарного року;
- свої плановані викиди на період 2008-2012 років і, якщо можливо, для 2005 року.

Комісія щорічно оцінює національні програми з метою оцінки прогресу в Співтоваристві, щоб визначити, чи достатньо його для дотримання зобов'язань, взятих на себе Співтовариством на міжнародному рівні.

Європейське Співтовариство спочатку зосередило свою увагу лише на скороченні викидів CO₂ і залишило поза увагою інші парникові гази. Тому у 1996 році Рада доручила Комісії підготувати стратегію для зменшення викидів парникових газів, інших, ніж CO₂.

У 2003 році Комісія запропонувала проект рішення Європейського Парламенту і Ради від 5 лютого 2003 року щодо механізму моніторингу викидів парникових газів Співтовариством та імплементації Кіотського

⁴ SEC (91) 1744 final.

⁵ OJ L 167, 9.7.1993, p. 31.

⁶ OJ L 117, 5.5.1999, p. 35.

протоколу⁷, який буде замінювати попереднє рішення із цього питання.

Метою проекту є:

- відобразити в звітуванні щодо моніторингового механізму зобов'язання та керівні принципи для імплементації Рамкової конвенції ООН про зміну клімату й Кіотського протоколу;
- гармонізувати та надати подальшу інформацію щодо прогнозів викидів на рівні держав-членів і Співтовариства;
- поділити зобов'язання щодо звітування і спільного їх виконання між державами-членами та Співтовариством.

Ця пропозиція розширює рамки існуючого механізму моніторингу, щоб можна було брати до уваги реєстри, гнучкі механізми та співпрацю, які передбачаються Кіотським протоколом. Річні звіти, таким чином, включатимуть реєстри викидів парникових газів і додаткову інформацію, визначену Кіотським протоколом.

У двох перших оціночних звітах щодо Директиви 93/389/ЄЕС⁸ Комісія не змогла сказати, чи прийнятих заходів буде достатньо для досягнення поставлених цілей, оскільки держави подали недостатньо даних щодо імплементації заходів, прийнятих державами-членами.

У трьох звітах про імплементацію Директиви 1999/296/ЄС⁹ вже йдеться про прогрес, досягнутий державами-членами в звітуванні щодо реєстрів викидів і їх національної політики та заходів. Згідно зі звітами, Європейський Союз ще повинен розробляти нову політику зі зменшення викидів і відповідності зобов'язанням згідно з Кіотським протоколом. У 2000 році викиди парникових газів зменшилися на 3,5% порівняно з 1990. Такі результати були досягнуті завдяки суттєвим зниженням викидів парникових газів у Великобританії та Німеччині. Викиди від транспорту збільшились у всіх державах-членах, за винятком Фінляндії. Тому необхідні додаткові заходи, щоб дотримуватись зобов'язань, взятих згідно з Кіотським протоколом.

Останнім часом більше уваги звертається на регулювання викидів парникових газів, інших, ніж CO₂, зокрема фторованих парникових газів, таких як гідрофторвуглеці, перфторвуглеці та шестифториста сірка. Ці гази включені до Кіотського протоколу, і зменшення їх викидів допоможе досягти цілей Європейського Союзу згідно із Протоколом.

11 серпня 2003 року Комісія винесла на розгляд Європейського Парламенту та Ради проект Регламенту Європейського Парламенту і Ради щодо деяких фторованих парникових газів¹⁰. Проект передбачає обмеження на продаж і використання газів, звітування держав-членів.

3. Торгівля квотами

Згідно з Кіотським протоколом, прийнятим у 1997 році, Європейське Співтовариство взяло на себе зобов'язання скоротити викиди парникових газів на 8% між 2008-2012 роками, порівняно з рівнем 1990 року. На даний момент Співтовариство хоче якомога швидше імплементувати свої власні торговельні схеми, ще до того, як будуть впроваджені міжнародні торговельні схеми у 2008 році.

Питання торгівлі квотами між державами-членами Європейського Союзу розглядається у Зеленій книзі щодо торгівлі викидами парникових газів у межах Європейського Союзу¹¹ та Комюніке Комісії Раді та Європейському Парламенту щодо політики ЄС і заходів зі зменшення викидів парникових газів. У напрямку до Європейської програми дій зі зміни клімату¹² Кіотський протокол передбачає спільне виконання зобов'язань, тобто розподіл квот між державами-членами. Зменшення викидів на 8% передбачається для Співтовариства, а не для кожної окремо взятої держави-члена.

Торгівля викидами — це схема, за якою компанії розподіляють квоти своїх викидів парникових газів згідно з загальними екологічними цілями своїх урядів. Це дуже практич-

⁷ COM (2003) 51 final.

⁸ COM (94) 67 final та COM (96) 91 final.

⁹ COM (2000) 749 final, COM (2001) 708 final, COM (2002) 702 final.

¹⁰ COM (2003) 492 final.

¹¹ COM (2000) 87 final.

¹² COM (2000) 88 final.

на система, при якій окремі компанії можуть викидати більше, ніж їхня квота за умови, якщо вони можуть знайти іншу компанію, яка викидає менше від своєї квоти, і вона хоче продати свою „зкономлену” квоту.

Передбачається, що торгівля квотами у межах Співтовариства зменшить затрати на імплементацію Співтовариством зобов'язань згідно із Кіотським протоколом.

Нещодавно було прийнято Директиву 2003/87/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 13 жовтня 2003 року, яка встановлює схеми для викидів парникових газів¹³, яка дозволяє торгівлю у межах Співтовариства, котра доповнює Директиву Ради 96/61/ЄС. Директива встановлює схеми торгівлі квотами викидів парникових газів для сприяння зменшенню парникових газів економічно ефективним способом.

З 1 січня 2005 року усе устаткування, яке проводить діяльність, перераховану у Додатку I, і викидає парникові гази, повинне мати відповідні дозволи, видані компетентними органами. Дозвіл міститиме деталі про назву й адресу оператора; діяльність і викиди установки; методологію та частоту моніторингу; вимоги щодо звітування про викиди та ін.

Кожна держава-член розробляє свій національний план, в якому вказує кількість квот, котрі планує надати на певний період. Квоти для початкового періоду (1 січня 2005 року — 31 грудня 2007 року) надаються безкоштовно. Держави-члени забезпечать вільне переміщення квот у межах Європейського Співтовариства.

У кінці кожного року оператор подає звіт компетентному органу щодо викидів парникових газів, вироблених підприємством протягом року. Передбачено штрафи за недотримання вимог.

Щороку держави-члени подають у Комісію звіт про застосування Директиви. Комісія публікує річний звіт на основі цих звітів.

Наразі говорити про дієвість даного механізму рано, адже держави-члени ще не встигли інкорпорувати положення цього нормативно-правового акту у свої законодавства.

4. Альтернативні види енергії й ефективне її використання як засіб попередження зміни клімату

Одним із засобів боротьби зі зміною клімату є регулювання питань, пов'язаних зі зміною клімату, у різних галузях, зокрема у промисловості, транспорті, енергетиці та ін. На даний момент у Європейському Союзі дуже актуальним є питання використання альтернативних видів енергії й використання заходів для підвищення ефективності її використання та питання енергозбереження. Перед Європейським Співтовариством стоїть завдання збільшити використання відновлюваної енергії з 6 до 12 % до 2010 року та збільшити енергоефективність на 18 % до 2010 року порівняно із 1995 роком.

У 1992 році Європейська Комісія запропонувала Директиву¹⁴ для впровадження податку на всі енергопродукти, за винятком відновлюваних. Мета — покращання ефективності енергії і заміна палива на таке, яке спричинює менше викидів CO₂ чи зовсім їх уникає. Проте з впровадженням цього нормативно-правового акту виникли труднощі, тому Комісія запропонувала так званий перехідний період, впродовж якого держави-члени можуть встановлювати податок вибірково, лише на певні продукти. Окрім цього, було запропоновано реструктуризувати системи акцизного збору Європейського Співтовариства на енергопродукти.

У 1996 році була прийнята Біла книга про політику в сфері енергії¹⁵, яка, зокрема, визначала стратегію Європейського Співтовариства щодо використання відновлюваної енергії. Книга закликала держави-члени та Співтовариство вживати заходів і створювати програми для розвитку альтернативних видів енергії на національному рівні й на рівні Співтовариства.

Комісія прийняла комюніке „Вимір енергії у зміні клімату”¹⁶, у якому містився перелік можливих дій для зменшення викидів парникових газів, зокрема сприяння впровадженню технологій у енергетиці, які б не сприяли викидам CO₂, сприяння використан-

¹³ OJ L 275/32.

¹⁴ COM (92) 226 final.

¹⁵ COM (95) 682 final.

¹⁶ COM (97) 196 final.

ню відновлюваних джерел енергії за допомогою програм Співтовариства, співпраця з енергопостачальними компаніями з метою забезпечення ефективнішого виробництва й постачання електроенергії та ін.

Зелена книга про безпеку енергопостачання, прийнята у 2000 році, говорить, що відновлювані джерела енергії зараз неефективно використовуються і необхідно розвинути менш забруднюючі джерела енергії.

Підвищення ефективності використання енергії здійснюється за допомогою впровадження енергозберігаючих технологій. Наприклад, Директива 96/57/ЄС від 3 вересня 1996 року про вимоги до енергоефективності для побутових електричних радіаторів, холодильників та інших приладів¹⁷ регулює питання маркування і вимоги щодо енергозбереження для побутових електроприладів.

Нещодавно була прийнята Директива 2003/94/ЄС про сприяння електроенергії із відновлюваних джерел енергії на внутрішньому ринку електроенергії¹⁸.

У сфері використання альтернативних джерел енергії та підвищення енергоефек-

тивності розглядається низка нормативно-правових актів, наприклад, Директива про сприяння використанню біопалива¹⁹.

На рівні Європейського Союзу діють програми, які сприяють використанню альтернативних джерел енергії та підвищенню ефективності її використання. Наприклад, програма ALTENER сприяє відновлюваним джерелам енергії, таким як біомаса, малі гідроелектростанції, вітрова енергія, сонячна термальна і сонячна фотоелектрична, геотермальна енергія, припливно-відпливна, хвильова й інша океанічна енергія. Програми SAVE (Спеціальні дії для негайної ефективності енергії) — програми, що застосовують нетехнологічний підхід до ефективності енергії. Програма полягає у заохоченні ефективнішого використання енергії в усіх секторах, інвестування в збереження енергії, створенні умов для покращання енергоефективності. Програма THERMIE — сприяння чистим і енергоефективним технологіям у сфері відновлюваної енергії, раціонального використання енергії в промисловості, будівництві й транспорті, чисте й ефективніше використання твердого палива і гідрокарбонатів.

Анатолій Павелко, спеціаліст з НТІ, БФ "Екоправо-Львів"

Що таке зміна клімату?

Впродовж усього часу існування нашої планети на ній багато разів відбувались кліматичні зміни: падала та піднімалась температура атмосфери, змінювалися кількість і райони випадання опадів, напрямки повітряних та морських течій тощо. Все це було викликано дією природних чинників. Кліматичні зміни впливали на життя на Землі. Вимирали одні види, виникали інші. Зміни клімату відбувалися, переважно, протягом тривалого часу, тому живі організми встигали пристосуватись до них. Натомість швидкі, катастрофічні зміни призводили до катастроф. Одна із провідних гіпотез про причини вимирання динозаврів стверджує, що вони стали жертвами зміни клімату. Удар метеориту підняв у небо хмари

пилу, в результаті чого зменшилося надходження сонячної енергії на поверхню Землі. Температура повітря швидко знизилася, що і спричинило вимирання. Сьогодні спостерігається інша тенденція — температура на планеті зростає. Це зумовлює зміни як у атмосфері, так і в гідросфері всієї планети. Через те, що клімат стає більш теплим, поряд із глобальною зміною клімату говорять і про глобальне потепління. Термін "глобальне потепління" відображає лише частину кліматичних змін — підвищення температури, тоді як під впливом такого підвищення відбуватимуться зміни й інших кліматичних характеристик — вологості, опадів, сили вітрів і т. ін. Тому вважається, що термін "зміна клімату" є ширшим.

¹⁷ OJ NO. L 236 , 18/09/1996 P. 0036 — 0043.

¹⁸ Official Journal L 176.

¹⁹ COM (2001) 547 provisional version.

Чому саме потепління і які його прояви?

Середня температура на планеті підвищується. Про це свідчать дані, зібрані метеостанціями всієї планети. Найбільш ймовірно причиною цього вчені вважають збільшення в атмосфері викидів парникових газів.

До парникових газів належать діоксид вуглецю (вуглекислий газ), метан, закиси азоту, хлорфторвуглеводні та деякі інші гази. Парниковими їх називають через здатність поглинати теплові промені, що в результаті призводить до виникнення парникового ефекту.

Парниковий ефект — тут атмосферний ефект, що виникає внаслідок поглинення тепла парниковими газами. Сонячні промені досягають поверхні Землі, частина з них поглинається, інша відбивається у космічний простір. Нагріта поверхня Землі випромінює невидимі теплові (інфрачервоні) промені, внаслідок чого охолоджується. Парникові гази поглинають інфрачервоні промені, затримуючи тепло в атмосфері.

Збільшення кількості парникових газів у атмосфері, особливо вуглекислого газу, зафіксовано по всій планеті. Вперше тривожні відомості були отримані від дослідників, які проводили спостереження на вершині гавайського вулкану Мауна Лоа.

Протягом ХХ ст. середня температура на планеті підвищилася на 0,8°C, у Європі на 1,2°C. Такі темпи без перебільшення можна вважати катастрофічними, адже такі зміни відбуваються значно швидше, ніж природні. За прогнозами вчених, через 100 років температура на планеті збільшиться на 3,5 — 5,5°C. При цьому її підвищення не буде скрізь однаковим. Найбільше температура підніметься у полярних районах, яким буде завдано найпотужнішого удару, значно менше вона зміниться в екваторіальній і тропічній зонах.

Глобальне потепління характеризується не лише підвищенням температури, існують й інші його ознаки: прискорення танення льодовиків (таким чином майже зник льодовик на найвищій горі Африки — Кіліманджаро); на північ відступає зона вічної мерзлоти; у Європі зменшилася кількість днів, впродовж яких тримається сніговий покрив; підвищу-

ється рівень океанів; південні види рослин і тварин просуваються на північ, і, відповідно, зменшується чисельність північних.

У чому небезпека кліматичних змін?

• Внаслідок підвищення температури інтенсивно тануть льодовики Гренландії й Антарктиди. У результаті повного танення криги Гренландії рівень світового океану підвищиться на 7 м, Антарктиди — 14 м (разом — 21 м). Врешті-решт буде затоплено величезні прибережні території з населенням у мільярди мешканців. Але навіть незначне підвищення рівня океану ставить під загрозу існування острівних держав, таких, як, наприклад, Мальдівські острови та Тувалу. На початку цього року його жителі вже були евакуйовані на сусідні острови через затоплення Тувалу океанічними водами. Крім того, рівень води підвищуватиметься за рахунок температурного розширення океанічних вод.

• Очікується, що в результаті зміни клімату зазнає змін глобальна циркуляція атмосфери та океанічних вод. Кліматичні зміни проявлятимуться не лише у зростанні температур. Відбудеться перерозподіл опадів, коли одні території zalиватиме, а інші потерпатимуть від посухи. Зміна напрямків океанічних течій може призвести до того, що Гольфстрім не донесе теплі води до Європи і цю частину світу очікують спекотне, сухе літо та тріскучі морози взимку. Зміни клімату роблять ризикованим ведення сільського господарства у цілому світі, адже традиційне сільське господарство пристосоване до сучасних кліматичних умов, а їх зміна призведе до неврожаїв.

• Внаслідок потепління вічна мерзлота зникатиме у районах сучасного поширення. Розмерзання заболочених територій загрожує спорудам, шляхам, нафто- і газопроводам. Для запобігання цьому необхідно здійснити величезні капіталовкладення.

• Зміна клімату впливатиме на здоров'я людей. Минулорічна спека в Європі забрала життя понад 10 тисяч людей. Очікується істотне збільшення зони розповсюдження тропічних хвороб, зокрема, малярії і тропічної лихоманки.

• Зміна клімату загрожує біологічному різ-

номаніттю. Живі організми пристосовані до існування у певних кліматичних умовах. Здатність до пристосування різна у різних організмів, одні, можливо, пристосуються до нових умов, інші — ні. Зокрема, зменшення площі крижаного покриву Північного льодовитого океану ставить під загрозу існування білого ведмеда. В результаті потепління в Східних Карпатах можуть зникнути альпійський та субальпійський пояси, які є єдиним середовищем, де росте рододендрон східнокарпатський — знаменита червона рута. Разючі втрати можливі і на екосистемному (під загрозою опиняться, наприклад, арктичні пустелі), і на генетичному рівнях.

- Унаслідок глобальної зміни клімату очікується зростання повторюваності та інтенсивності катастрофічних природних явищ, пов'язаних з атмосферою та гідросферою — повеней, ураганів, посух, катастрофічних злив тощо. Все це призведе до зростання економічних видатків на захист від таких явищ та на подолання їх наслідків.

- Деякі вчені вважають, що глобальне потепління може перетворитися на процес, що підтримує сам себе. Внаслідок танення вічної мерзлоти збільшаться викиди в атмосферу метану, а це, в свою чергу, призводитиме до нових хвиль потепління.

Як повідомляє радіостанція “Німецька Хвиля”, з посиланням на дані німецької страхувальної компанії “Munchener Ruck”, за останні 10 років збитки, спричинені природними катаклізмами, склали 333 мільярди доларів. Це у шість разів більше, ніж 50 років тому!

Як потрапляють у атмосферу парникові гази?

Парникові гази потрапляють в атмосферу внаслідок дії природних і антропогенних чинників. У природі парникові гази потрапляють в атмосферу у результаті вивержень вулканів, розкладу біомаси тощо. Надходження газів компенсується їх поглинанням зеленою біомасою, і склад атмосфери залишається відносно сталим. Унаслідок антропогенної діяльності, особливо в ХХ столітті, надходження парникових газів суттєво збільшилось. Джерелом їх стала енергетика, промисловість, сільське господарство, транспорт, знищення

лісів. Парникові гази почали накопичуватися у атмосфері, це і стало причиною потепління. Основним парниковим газом є вуглекислий газ. Він спричиняє принаймні половину парникового ефекту. 80% вуглекислого газу поступає в атмосферу внаслідок спалення викопного палива.

Різні гази мають різну парникову здатність. Наприклад, метан має у 56 разів вищу парникову здатність, ніж вуглекислий газ, тому, розраховуючи викиди парникових газів, за одиницю виміру беруть вагову одиницю найбільш розповсюдженого — вуглекислого газу. Викиди усіх інших газів переводяться у вуглекислий газ.

Хто забруднює атмосферне повітря?

У світі існують істотні відмінності щодо внеску окремих країн у глобальну зміну клімату. У 1990 році, який використовується як базовий, викиди парникових газів розподілялись наступним чином:

США	— 36,1 %
Росія	— 17,4 %
Японія	— 8,5 %
Німеччина	— 7,4 %
Великобританія	— 4,3 %
Канада	— 3,3 %
Італія	— 3,1 %
Франція	— 2,7 %

Разом частка цих країн у викидах парникових газів складає 82,8 %. На країни, що розвиваються, припадає відносно мала частка загальних викидів. Попри заходи із зменшення викидів у атмосферу парникових газів та наявність Кіотського протоколу, який на даний час не почав діяти через відмову ратифікувати його двома найбільшими забруднювачами — США та Росією, викиди парникових газів і далі зростають. В останні роки все більш вагомий та стрімко зростаючий внесок у викиди парникових газів дає транспорт.

З моменту підписання Кіотського протоколу істотного скорочення викидів парникових газів досягнуто лише у кількох країнах Євросоюзу — Люксембурзі, Німеччині, Великобританії, Швеції, Данії, а також країнах колишнього соціалістичного табору (у т. ч. у Росії) — у зв'язку з істотним спадом вироб-

ництва. Загалом у ЄС протягом 1991 — 2001 року викиди парникових газів скоротилися на 2,3 %, що складає лише трохи більше чверті від того, чого необхідно досягти (скорочення викидів на 8 % протягом 2008 — 2012 років). Натомість викиди парникових газів транспортом за цей період зросли на 21 %.

Як можна запобігти глобальному потеплінню?

Вважається, що найбільш ефективними заходами для запобігання зміні клімату можуть стати:

1. Зменшення викидів парникових газів у результаті господарської діяльності людини. Ці заходи включають:

- зменшення споживання енергії викопного палива за рахунок підвищення енергоефективності техніки і технологій,
- перехід до нових, “зелених” методів виробництва енергії,
- скорочення використання транспорту, який працює на викопному паливі, на користь громадського транспорту, що має вищу енергоефективність у розрахунку на одного пасажера, та індивідуального транспорту,

на кшталт велосипедів, сонячних, водневих автомобілів,

- заміна викопного палива біопаливом (виробляється з біологічної маси),
- зменшення використання хлорфторвуглеводнів у виробничих процесах.
- У сільському господарстві стратегічними напрямками вважаються зупинення зростання площ рисосіяння, як потужного джерела надходження у атмосферу метану, а також використання відходів тваринницьких ферм в енергетичному виробництві, що також сприяє зменшенню надходження у атмосферу метану.

2. Підвищення здатності біосфери до поглинення парникових газів. Ці заходи передбачають, у першу чергу, збільшення площ багаторічних зелених насаджень, особливо лісів. Багаторічні зелені насадження вважаються “поглинаючим потенціалом парникових газів” — тобто поглиначем парникових газів. Для кожної країни вони враховуються при розрахунку викидів парникових газів як потенціал, що скорочує парниковий ефект, і вважаються внеском у скорочення викидів парникових газів.

Тетяна Будякова,
БФ “Екоправо-Львів”

Збереження та охорона біологічного різноманіття у європейському праві навколишнього середовища

Біологічне різноманіття (біорізноманіття) є визначальним для підтримки життя на планеті та має надзвичайно важливе екологічне, генетичне, соціальне, економічне, наукове, освітнє, культурне, рекреаційне й естетичне значення. Крім цих ключових цінностей, біологічне різноманіття визначає здатність живих організмів, у тому числі людини, адаптуватися до змін оточуючого середовища. Без належного біологічного різноманіття такі явища, як зміна клімату, епідемії, епізоотії та нашість шкідників матимуть більш катастрофічні масштаби. Збереження і використання біологічного різноманіття також має вирішальне значення для задоволення потреб у продуктах харчування та є необхід-

ною основою для розвитку промисловості, медицини й науки.

Глобальне значення збереження компонентів біологічного різноманіття для теперішніх і майбутніх поколінь було визнане ще у 1972 р. на Стокгольмській конференції ООН із проблем оточуючого людину середовища. Однак необхідність збереження біорізноманіття у всій його сукупності визнано лише у 1992 р. на конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро, де було прийнято Конвенцію про охорону біологічного різноманіття. Тоді ж було сформульовано поняття біологічного різноманіття: “різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого,

наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є; це поняття включає в себе різноманітність у рамках виду, між видами і різноманіття екосистем”.

До цього міжнародні, національні заходи й інструменти, у тому числі і на рівні Європейського Співтовариства, були спрямовані на охорону та збереження окремих компонентів біорізноманіття, зокрема, дикої флори та фауни. Впродовж 1970-80х років розроблено і впроваджено основні міжнародні угоди, спрямовані на збереження й охорону найбільш цінних видів чи різновидів дикої флори та фауни, до яких також приєдналось Співтовариство (Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі¹ (Берн, 1979 р.), Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори та фауни, що знаходяться під загрозою зникнення (Вашингтон, 1973, надалі — Конвенція CITES), Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин² (Бонн, 1979 р.), Конвенція про збереження морської флори та фауни Антарктиди³ (Канберра, 1980р.)).

У цей же період було прийнято перше законодавство Співтовариства про охорону та збереження видів дикої флори та фауни (директиви щодо збереження диких птахів, якості прісної води для підтримування життя риби⁴, охорони тварин, що використовуються в експериментах⁵, а також Регламенти щодо торгівлі видами та охорони лісів).

У кінці 1970-х років стало зрозуміло, що такий вибірковий підхід, тобто збереження окремих видів флори та фауни, не вирішує проблеми втрати біорізноманіття на планеті. Найбільше занепокоєння науковців із питань біорізноманіття викликало те, що у зв'язку із зосередженням на цінних, в основному у комерційному значенні, видах не бралася до уваги проблема різкого зниження різноманіття інших видів рослин та тварин. Тоді ж було визначено, що збереження біоріз-

номаніття потребує комплексного підходу, тобто однакового рівня захисту щодо усіх складових біологічного різноманіття. Саме такий підхід закладено в основу Конвенції про охорону біологічного різноманіття (далі Конвенція).

Завдання Конвенції — збереження біологічного різноманіття, стало використання його компонентів і спільне одержання на рівній та справедливій основі вигод, пов'язаних із використанням генетичних ресурсів, шляхом належної передачі відповідних технологій із урахуванням усіх прав на такі ресурси і технології, та через належне фінансування. Конвенція є рамковою і залишає вибір засобів досягнення її цілей за учасниками, передбачаючи лише певні загальні заходи. Такими загальними заходами є: розроблення і впровадження загальних стратегій щодо збереження та сталого використання біорізноманіття та заходів, спрямованих на збереження й використання біорізноманіття, у різні секторальні й міжсекторальні програми чи плани (стаття 6 Конвенції).

Згідно зі своїми зобов'язаннями за статтею 6 цієї Конвенції у 1998 році була прийнята Стратегія Співтовариства щодо біорізноманіття⁶ та Плани дій з біорізноманіття у конкретних сферах⁷. Такі плани дій, зокрема, прийнято щодо збереження природних ресурсів, сільського господарства, рибного господарства, економічного розвитку та співпраці.

Стратегія передбачає, що метою дій Співтовариства щодо біорізноманіття є попередження, уникнення та боротьба із явищами, які спричиняють значне зниження чи втрату біологічного різноманіття у їх витоках. Це, у свою чергу, повинно сприяти усуненню сучасних тенденцій зменшення та втрати біорізноманіття і створити сприятливий статус збереження видів й екосистем як в межах Європейського Союзу, так і поза його межами.

Завдання та заходи зі збереження біорізноманіття — важлива складова Програм

¹ Рішення Ради 82/72/ЄЕС про підписання Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (OJ L 38, 10.02.1982).

² Рішення 82/461/ЄЕС про підписання Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин.

³ Рішення 81/691/ЄЕС про підписання Конвенції про збереження морської флори та фауни Антарктиди.

⁴ OJ L 222, 14.8.1978

⁵ OJ L 358, 18.12.1986

⁶ COM (98) 42 final

⁷ COM(2001) 162 final

дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища. Охорона природи та біорізноманіття була однією із семи “тем та цілей” П’ятої програми дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища (на період 1992-2000 рр.). Ключовим елементом цієї Програми була згадана Стратегія Співтовариства щодо біорізноманіття.

Однією із чотирьох основних цілей Шостої програми дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища є охорона, збереження, відновлення і розвиток дії природних систем, природних середовищ існування, дикої флори і фауни, з метою припинення опустелювання та втрати біорізноманіття, включаючи різноманітність генетичних ресурсів як у Європейському Союзі, так і на глобальному рівні. Програма ставить також перед Співтовариством завдання досягнути до 2010 року припинення зниження біорізноманіття. Програма вимагає забезпечити імплементацію та сприяти моніторингу й оцінці стратегії Співтовариства з біорізноманіття і відповідних планів дій, включаючи (через програму збору даних та інформації) вироблення відповідних індикаторів і сприяння використанню найкращих доступних технологій і найкращої практики у сфері навколишнього середовища. Для досягнення визначених цілей Програмою передбачено близько 25 пріоритетних дій, що, зокрема, включають заходи щодо розвитку мережі Natura 2000 та її поширення на державні кандидати й морські зони; розподілу вигод від використання генетичних ресурсів; попередження і контролю за поширенням чужорідних видів; розвитку тематичних стратегій із захисту ґрунтів, морського середовища та лісів; розвитку положень і методів для оцінки ризику, визначення, маркування і відслідковування ГМО й ратифікації та імплементації Картахенського протоколу про біобезпеку. Пропоновані заходи повинні базуватись на існуючому законодавстві Співтовариства у сфері навколишнього середовища та удосконалювати його.

Збереження й охорона флори та фауни і природних середовищ існування

Необхідним компонентом збереження біорізноманіття у законодавстві Співтовариства є збереження видів дикої флори та фауни і природних середовищ існування. Постійне погіршення стану природних середовищ існування та зникання видів викликає чи не найбільше занепокоєння громадськості Співтовариства. Вирішення цих проблем посідає одне з найважливіших місць серед завдань екологічної політики Співтовариства.

Основними нормативно-правовими актами Співтовариства є Директива Ради 92/43/ЄС про збереження природних середовищ існування дикої фауни та флори⁸ та Директива 79/409/ЄЕС про збереження диких птахів⁹. Окремі вимоги щодо використання певних видів тварин, зокрема щодо використання тварин у експериментах і утримання в зоопарках, встановлюються Директивами 86/609/ЄЕС¹⁰ та 1999/22/ЄС¹¹.

Головне завдання законодавства Співтовариства у цій сфері — підтримання та збереження біорізноманіття шляхом збереження природних середовищ існування і видів дикої фауни та флори (надалі видів). Збереження видів та середовищ існування здійснюється на основі переліків таких видів і середовищ існування, які містяться у додатках до відповідних директив. При цьому переліки видів дикої флори та фауни та природних середовищ існування (у Додатках I та II до Директиви щодо середовищ існування) виходять із важливості цих видів і середовищ для Співтовариства — переліки передбачають ті види та середовища існування, що мають значення на рівні Співтовариства. Дана Директива спрямована на підтримання та відновлення лише таких природних середовищ існування та видів дикої фауни та флори, які мають значення на рівні Співтовариства. На відміну від цієї директиви Директива про охорону диких птахів охоплює усі види диких птахів, що населяють територію держав-членів.

⁸ OJ L 206, 22.07.1992

⁹ OJ L 103, 25.04.1979

¹⁰ Директива Ради 86/609/ЄЕС від 24 листопада 1986 р. про зближення законів, положень та адміністративних положень держав-членів щодо охорони тварин, що використовуються для експериментів чи інших наукових цілей (OJ L 358, 18.12.1986)

¹¹ Директива Ради 1999/22/ЄС від 29 березня 1999 р. про утримання диких тварин у зоопарках (OJ L 94, 09.04.1999)

Директива щодо середовищ існування розрізняє поняття “природне середовище існування” та “середовище існування видів”. Перше визначається як “ділянка суші чи води, що характеризується географічними, абіотичними чи біотичними властивостями”, а друге — як “навколишнє середовище, визначене специфічними абіотичними та біотичними факторами, у яких вид живе на будь-якій стадії його біологічного циклу”. Таким чином, збереження має подвійне завдання: по-перше, для збереження видів (як необхідного компоненту для підтримки їхнього життя), і, по-друге, збереження цілісних екосистем (як певних територій, які є унікальними самі по собі, оскільки виділяються певними географічними, абіотичними чи біотичними властивостями).

Термін “збереження” (видів чи середовищ існування) визначається даною Директивою, як сукупність заходів, необхідних для підтримання чи відновлення природних середовищ існування та популяції видів дикої фауни і флори до сприятливого статусу. Директива також передбачає чіткі індикатори досягнення цього статусу. Зокрема, для того, щоб статус збереження видів вважався “сприятливим”, повинні існувати наступні умови:

- здатність виду підтримувати себе як життєздатного компоненту його природних середовищ існування на довготривалій основі;
- відсутність зменшення чи тенденцій до зменшення природного ареалу цих видів, та
- наявність достатньо великого середовища існування для підтримання їх популяції на довготривалій основі.

Статус збереження середовищ існування вважався “сприятливим” за наявності наступних умов:

- збільшення або стабільність його ареалу та території, що ним охоплюються;
- специфічна структура та функції, що необхідні для його довгострокового підтримання, існують та, ймовірно, продовжуватимуть існувати у передбачуваному майбутньому;
- статус збереження його типових видів є сприятливим.

Основним засобом збереження видів і середовищ існування є створення Європейської екологічної мережі “Натура 2000”, що включає особливі заповідні території, передбачені Директивою щодо середовищ існування й особливо охоронювані території, передбачені Директивою про збереження диких птахів. Особливі заповідні території, що включаються до цієї мережі, визначаються державами-членами пропорційно до представлення у межах її території типів природних середовищ існування і середовищ існування видів. Мережа також включає території, що мають значення на рівні Співтовариства. Вони визначаються Комісією. Визначення особливих заповідних територій здійснюють виходячи із переліків типів природних середовищ існування та видів Додатків I та II до Директиви щодо середовищ існування. Ці переліки визначають типи середовищ існування та види, які мають значення на рівні Співтовариства і збереження яких вимагає призначення особливих заповідних територій.

Процедура визначення територій, які включатимуться у мережу “Натура 2000” складається із трьох етапів:

- 1) визначення державами-членами національних переліків таких територій;
- 2) визначення Комісією на основі національних переліків територій, що мають значення на рівні Співтовариства;
- 3) безпосереднє виділення державами-членами обраних територій.

При цьому Комісія також має повноваження вийти за межі запропонованих державами переліків та визнати такою, що має значення на рівні Співтовариства, територію, яка не була запропонована державами. У такому випадку Комісія спершу проводить консультації із державою, якій належить обрана територія та намагається досягнути з нею взаємної згоди, щодо виділення цієї території. Однак у випадку недосягнення взаємної згоди Комісія може звернутися до Ради із пропозицією, щодо вирішення питання виділення цієї території.

Обов’язок і відповідальність щодо розроблення та вживання заходів зі збереження покладається на відповідні держави-члени. Такі заходи повинні забезпечувати уник-

нення погіршення в межах цих заповідних територій, природних середовищ існування та середовищ існування видів, а також турбування видів, для збереження яких були виділені ці території.

Іншими заходами збереження видів і середовищ існування є:

А. Охорона ландшафтів, що мають надзвичайно важливе значення для дикої фауни та флори.

Це включає заходи щодо підтримки чи, в разі потреби, розвитку особливостей таких ландшафтів. Особливостями є ті, які завдяки своїй лінійній чи послідовній структурі (такі, як річки із своїми берегами чи традиційні системи позначення меж полів), чи своїй функції об'єднуючої ланки (такі, як ставки чи маленькі ліси) є необхідними для міграції, розповсюдження чи генетичного обміну диких видів. Для досягнення цього у планах землекористування чи планах/політиках розвитку повинні передбачатись відповідні заходи.

Б. Створення системи охорони для певних видів, які перебувають під особливою загрозою.

Перелік видів, щодо яких встановлюється така система охорони міститься у Додатку IV до Директиви щодо середовищ існування. Дана система передбачає ряд заборон щодо вилу, використання та вбивання/знищення видів. Щодо тварин переліку (а) Додатка IV заборони, зокрема, встановлюються на:

- всі види вилу чи вбивання зразків цих видів у природі;
- умисне турбування цих видів, особливо у періоди розмноження, вирощування потомства, сплячки чи міграції;
- умисне руйнування чи забирання яєць з природи;
- пошкодження чи знищення місць розмноження або відпочинку.

Окремі заборони й обмеження встановлюються також на використання певних видів. Заборони, зокрема, встановлюються на використання певних видів тварин з експериментальною метою, згідно з Директивою 86/609/ЄЕС щодо використання тварин у експериментах. Винятками з цього може бути лише використання у експериментах/

дослідженнях, метою яких є дослідження питань зі збереження даних видів або якщо ці види єдині придатні для біомедичних цілей.

Окремі заборони встановлюються також щодо диких птахів. Згідно з Директивою про збереження диких птахів забороняється:

- умисно вбивати чи вилувлювати (крім певних винятків: щодо окремих видів птахів, полювання на яких дозволяється за умови використання певних методів, зокрема з врахуванням таких принципів, як розумне використання та контроль балансу, не полювання у періоди розмноження чи міграції, заборона використання масового або не контрольованого вбивання);
- руйнувати, пошкоджувати чи збирати гнізда або яйця;
- умисно турбувати;
- утримувати.

Певні обмеження встановлюються також на використання деяких видів диких птахів. Забороняється, зокрема, використання у комерційних цілях певних видів птахів, на яких дозволено полювання. Це включає заборону продажу, транспортування з метою продажу, утримання з метою продажу та виставлення на продаж живих або мертвих птахів, їх частин чи продуктів із них.

Заборони також встановлено щодо окремих видів рослин, передбачених у переліку Додатка IV(b) до Директиви щодо середовищ існування. Забороняється, зокрема:

- умисно підбирати, збирати, зрізати, виривати із корінням чи пошкоджувати ці рослини у їх природному ареалі;
- тримати, транспортувати чи продавати або обмінювати та виставляти на продаж чи обмін зразки цих видів, вилучених із природного середовища.

Щодо видів, передбачених у переліку Додатка V, заборони встановлюються на використання будь-яких неконтрольованих засобів вбивання чи вилу, які можуть спричинити зникнення чи серйозну шкоду популяціям цих видів. Зокрема, забороняється використання способів вбивання чи вилу, що передбачені переліком (а) та будь-які форми вбивання чи вилу транспортними засобами, передбаченими у переліку (б) Додатка VI до Директиви щодо середовищ існування.

Важливого значення для збереження видів і середовищ існування мають також наукові дослідження, що сприяють пошуку необхідних рішень та заходів для реалізації таких завдань. Одне із важливих завдань та обов'язків держав-членів відповідно до законодавства щодо збереження видів та середовищ існування — заохочення і сприяння відповідних досліджень та наукових робіт. При цьому держави також повинні здійснювати необхідний обмін інформацією для ефективного координування даних досліджень у державах-членах чи на рівні Співтовариства.

Регулювання торгівлі видами дикої флори та фауни

Регулювання торгівлі видами дикої флори і фауни є одним із шляхів охорони та забезпечення збереження видів, які потерпають чи можуть постраждати внаслідок неконтрольованої торгівлі. Регулювання здійснюється, в основному, регламентами Ради. Законодавство Співтовариства, в свою чергу, розробляється та узгоджується з відповідними міжнародними угодами у цій сфері, учасником яких є Співтовариство. Основним, базовим, документом у цій сфері є Регламент Ради (ЄС) №338/97 від 9 грудня 1996 року про охорону видів дикої флори і фауни шляхом регулювання торгівлі ними¹², котрий, в свою чергу, є імплементацією завдань, принципів та положень Конвенції CITES. Особлива увага приділяється Співтовариством імпорту окремих видів диких травин, що мають особливе значення чи перебувають під загрозою зникнення. Окремими нормативно-правовими актами, зокрема, регулюється імпорт китів чи продукції з них (Регламент 348/81 від 20 січня 1981 р. про спільні правила імпорту продукції з китів чи інших китоподібних¹³), шкурок дитинчат певних видів тюленів та продукції з цих шкурок (Директива 83/129/ЄЕС від 28 березня 1983 р. щодо імпорту у держави-члени шкурок дитинчат певних тюленів та продукції з них¹⁴), а також імпорт шкурок і продукції з

диких тварин, які походять із країн, де використовуються капкани (Регламент 3254/91 від 4 листопада 1991 року, що забороняє використання капканів у Співтоваристві та ввезення у Співтовариство шкурок і продукції, виготовленої із певних видів диких тварин, які походять із країн, що вилловлюють їх за допомогою капканів чи методів вилову, що не відповідають міжнародним стандартам гуманного вилову¹⁵).

Регулювання торгівлі здійснюється у Співтоваристві, виходячи із переліків видів дикої флори і фауни, збереження яких потребує такого регулювання, які містяться у додатках до відповідних нормативно-правових актів. Основний перелік міститься у Додатках до Регламенту №338/97.

Для деяких видів, залежності від їх походження чи призначення, можуть встановлюватися винятки із загальних вимог щодо торгівлі. Такі винятки, зокрема, передбачено для видів, народжених чи вихованих у неволі або штучно виведених; для зразків, які перевозяться транзитом; для зразків, що складають частину приватної чи домашньої власності або призначені для наукових установ.

Регулювання торгівлі видами дикої флори і фауни здійснюється у Співтоваристві наступними засобами:

- встановлення заборони й обмеження торгівлі певними видами та вимог щодо продажу чи інших комерційних операцій із зразками певних видів;
- встановлення вимог і обмежень щодо імпорту у Співтовариство, експорту та реекспорту із Співтовариства певних видів;
- встановлення вимог щодо переміщення певних видів або зразків видів у межах Співтовариства.

Заборона торгівлі певними видами включає заборону купівлі, пропозицій купівлі, заволодіння з комерційною метою, використання для отримання комерційної вигоди та продажу, утримування для продажу, виставлення на продаж чи транспортування для

¹² [OJ L 61, 03.03.1997] з останніми змінами, внесеними Регламентом Комісії (ЄС) №1497/2003 від 8 серпня 2003 р. [OJ L 215, 27.08.2003].

¹³ OJ L 39, 12.08.1981

¹⁴ OJ L 91, 9.4.1983

¹⁵ OJ L 308, 09.11.1991

продажу видів або зразків певних видів. Такі заборони, зокрема, встановлюються щодо видів, передбачених у переліку Додатка А та, у певних випадках, Додатка В до Регламенту №338/97.

Імпорт у Співтовариство, експорт чи реекспорт із Співтовариства видів, що охоплюються переліками додатків до Регламенту №338/97 здійснюється на основі та згідно з спеціальними дозволами (на імпорт чи експорт або сертифікатами на реекспорт). Такі дозволи видаються компетентними органами держав-членів: країни призначення чи імпортного повідомлення — щодо імпорту, країни, у якій знаходяться зразки, — щодо експорту або реекспорту. До імпоротної, експортної чи реекспортної документації, її видачі, використання та представлення встановлено спільні вимоги. Ці вимоги передбачено Регламентом №338/97. Визначено також формат, якому повинні відповідати такі дозволи та сертифікати. Конкретні вимоги щодо формату та оформлення цих документів передбачено Регламентом (ЄС) № 1808/2001¹⁶.

Для попередження незаконного імпорту, експорту чи реекспорту Регламент №338/97 передбачає певну процедуру повідомлення: у разі відмови держави-члена в наданні дозволу на імпорт чи експорт або сертифіката на реекспорт, така держава негайно повідомляє про це Комісію, котра, в свою чергу, інформує інші держави-члени. Імпортовані, експортовані чи реекспортовані види повинні проходити відповідні необхідні перевірки.

У разі потреби Комісією можуть у будь-який час встановлюватися загальні чи конкретні (щодо певних країн походження) обмеження імпорту. Перелік таких обмежень публікується щоквартально в Офіційному Віснику Європейських Співтовариств. Заборони й обмеження встановлюються також щодо імпорту у Співтовариство певних видів дикої флори і фауни. Зокрема, заборонено імпорт у Співтовариство китової продукції, хутра та предметів, створених з шкурок дитинчат певних тюленів, шкурок чи виробів з тварин, вилвлених за допомогою капканів.

У 2003 році¹⁷ було також встановлено тимчасову заборону на ввезення у Співтовариство зразків деяких видів, передбачених у переліку Додатків А та В до Регламенту №338/97.

Забороняється імпорт у комерційних цілях певної продукції із білохутряних дитинчат гренландських тюленів (*Phoca groenlandica*) та дитинчат тюленів-хохлачів (*Cystophora cristata*). Така продукція, зокрема, включає: необроблені хутряні шкурки та дублені чи вироблені хутряні шкурки, включаючи шкурки у формі смужок, сумок, хрестів чи їм подібних та предмети із даних шкурок. Заборона не стосується продукції, виготовленої інуїтами¹⁸ у межах їх традиційного мисливства.

Ввезення у Співтовариство, для використання в комерційних цілях, китової продукції забороняється. Імпорт цієї продукції з іншою метою дозволяється за умови наявності ліцензії на імпорт. До китової продукції включається м'ясо та витяги з нього (м'ясні екстракти та соки, мука та пудра з м'яса), тельбухи та залишки, придатні чи не придатні для споживання; китовий вус та подібна продукція; сало й олія; спермацет; продукти, оброблені олією китів чи інших китоподібних або продукти виготовлені із шкіри та шкірсировини, оброблених такою олією. Перелік продукції, що вимагає імпорتنу ліцензію, може бути розширений державами-членами.

Ввезення у Співтовариство шкурок і продукції з диких тварин, що походять з країн, де використовуються капкани, забороняється. Перелік тварин та продукції, щодо яких встановлюються такі вимоги, передбачено Додатками I (перелік тварин) та II (перелік продукції) до Регламенту 3254/91. Ввезення шкурок тварин, які входять до переліку Додатка I, чи продукції, що підпадає під перелік Додатка II, дозволяється лише тоді, коли Комісією буде визначено, що у країні походження цих предметів існують чинні адекватні адміністративні чи правові положення щодо заборони використання капканів або методи вилову таких тварин, які застосовуються у цій країні, відповідають

¹⁶ OJ L 250, 19.09.2001

¹⁷ Регламент Комісії (ЄС) №349/2003 від 25 лютого 2003 р., що встановлює тимчасову заборону ввезення у Співтовариство зразків певних видів дикої фауни та флори (OJ L 051, 26.02.2003)

¹⁸ Народність Арктики (ескімоси).

міжнародним стандартам гуманного вилу. Перелік країн, які відповідають хоча б одній із цих вимог, публікуються Комісією в Офіційному Віснику Європейських Співтовариств. Перелік Додатка I включає, зокрема, деякі види бобра, видри, койота, вовка, рисі, соболя, єнота, ондатри, ласки, борсука, куниці та горностає.

Окремі вимоги встановлюються також до переміщення певних видів у межах Співтовариства. Переміщення видів, передбачених у переліку Додатка А до Регламенту №338/97, вимагає попередньої згоди компетентного органу країни, у якій знаходяться ці види. Переміщення видів переліку Додатка В цього Регламенту здійснюється лише за умови дотримання набувачем цих видів правил охорони тварин, зокрема, щодо необхідних умов утримання.

У разі потреби Комісією можуть у будь-який час встановлюватись обмеження на утримання та перевезення певних видів, впровадження яких у Співтовариство обмежено.

Регулювання торгівлі здійснюється відповідними органами держав-членів. На рівні Співтовариства створюється спеціалізований орган — Комітет із торгівлі дикою флорою та фауною. Держави-члени визначають компетентні органи для здійснення регулювання торгівлі видами, а також митні органи для проведення відповідних перевірок. Переліки таких органів публікуються в Офіційному Віснику Європейських Співтовариств¹⁹.

На держави-члени також покладається обов'язок моніторингу дотримання вимог із торгівлі видами та притягнення до відповідальності за їх порушення.

Держави-члени та Комісія готують щорічні звіти про обсяги торгівлі видами, передбаченими переліками Додатків до Регламенту №338/97 та раз у два роки готують детальні звіти щодо імплементації цього Регламенту.

Даним Регламентом також впроваджуєть-

ся система обміну інформацією між різними органами, залученими до регулювання торгівлі видами, зокрема державами-членами, Комісією, Секретаріатом Конвенції CITES.

Охорона біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів (ГМО).

У той час, як біотехнологія²⁰ забезпечує ряд позитивних досягнень для суспільства, впровадження генетично модифікованих організмів (надалі ГМО) у навколишнє середовище може мати значний негативний вплив на біорізноманіття. Застосовуючи принцип попередження, Співтовариство встановило, зокрема, згідно з Директивами 90/219/ЄЕС (щодо модифікованих мікроорганізмів) та 90/220/ЄЕС²¹ (щодо ГМО) механізми оцінки, регулювання, управління та контролю ризиків, пов'язаних із використанням і випуском у навколишнє середовище ГМО, отриманих в результаті біотехнології, що можуть негативно вплинути на біорізноманіття. Більше того, Співтовариство брало активну участь у розробленні Картагенського протоколу з біобезпеки до Конвенції про охорону біологічного різноманіття (надалі Протокол), підписаного Співтовариством у 2002 р.²². Питанню регулювання використання генетично модифікованих організмів приділяється у Співтоваристві все більше і більше уваги. Регулювання використання ГМО здійснюється, в основному, за допомогою Регламентів, більшість з яких були прийняті в останні роки. Ними, зокрема, регулюються питання транскордонного перевезення ГМО, використання генетично модифікованих продуктів харчування та кормів, відстежування та маркування ГМО і продуктів харчування з ГМО, введення нових продуктів, що використовують ГМО.

На сьогодні використання ГМО регулюється Директивою 90/219/ЄЕС щодо використання генетично модифікованих мікроор-

¹⁹ Переліки опубліковано у Офіційному Віснику С 356, 08.12.1999 (щодо визначених державами-членами органів) та С 356, 08.12.1999 (щодо визначених державами-членами місць імпорту та експорту).

²⁰ Біотехнологія, відповідно до Конвенції про охорону біологічного різноманіття, означає будь-який вид технології, пов'язаний з використанням біологічних систем, живих організмів або їх похідних для виготовлення або зміцнення продуктів або процесів з метою їх конкретного вживання.

²¹ ОJ L 117, 08/05/1990. Ця Директива була замінена Директивою 2001/18/ЄЕС Європейського Парламенту та Ради від 12 березня 2001 р. про умисний випуск у навколишнє середовище генетично модифікованих організмів та відміну Директиви Ради 90/220/ЄЕС (ОJ L 106, 17/04/2001)

²² Картагенський протокол з біобезпеки до Конвенції про охорону біологічного різноманіття (Рішення Ради 2002/628/ЄС (ОJ L 201, 31.7.2002))

ганізмів у замкнених системах²³, Директивою 2001/18/ЄЕС про умисний випуск у навколишнє середовище генетично модифікованих організмів і відміну Директиви Ради 90/220/ЄЕС²⁴, Регламентом № 1946/2003 про транскордонне перевезення генетично модифікованих організмів²⁵, Регламентом № 1829/2003 про генетично модифіковані продукти харчування та корми²⁶, Регламентом № 1830/2003 щодо відстежування та маркування генетично модифікованих організмів і відстежування продуктів харчування та корму, виготовлених із генетично модифікованих організмів та внесення змін до Директиви 2001/18/ЄС²⁷, Регламентом № 258/97 щодо нових продуктів та інгредієнтів нових продуктів²⁸.

Завдання цих нормативно-правових актів — сприяти забезпеченню адекватного рівня захисту у сфері безпечного перевезення, поводження з та використання ГМО, утворених у результаті сучасної біотехнології, що можуть мати негативний вплив на збереження та стале використання біологічного різноманіття, створювати ризик людському здоров'ю, а також забезпечити громадянам можливість вільного інформування щодо ГМО.

Загальні вимоги до випуску ГМО у навколишнє середовище та розміщення ГМО на ринку передбачено Директивою 2001/18/ЄЕС щодо умисного вивільнення у навколишнє середовище ГМО. Генетично модифікованим організмом, згідно із цією Директивою, є організм, тобто біологічна істота, здатна до відтворення чи передачі генетичного матеріалу (за винятком людини), у якій генетичний матеріал був змінений шляхом, відмінним від такого, що зустрічається у природі через спарювання та/чи природну рекомбінацію.

Загальною вимогою до випуску у навколишнє середовище чи розміщення на ринку ГМО є уникнення при цьому негативного впливу на навколишнє середовище та здоров'я людини. Випуск ГМО у навколишнє

середовище та розміщення їх на ринку повинно здійснюватися лише за умови дотриманням вимог, встановлених у Частинах В (щодо випуску) та С (щодо розміщення на ринку) Директиви 2001/18/ЄЕС. Важлива передумова здійснення вивільнення у навколишнє середовище чи розміщення на ринку ГМО — проведення оцінки ризику для довкілля даних ГМО й отримання відповідної згоди на вивільнення чи розміщення від компетентного органу держави, на території якого вони здійснюються. Значним аспектом прийняття рішення щодо погодження чи не погодження вивільнення/розміщення ГМО є консультування з громадськістю й іншими державами-членами. Директива також передбачає процедури моніторингу й обміну інформацією щодо ГМО, на випуск/розміщення яких було надано згоду.

Вимоги до використання продуктів харчування, які містять ГМО, встановлюються Регламентом № 1829/2003 про генетично модифіковані продукти харчування та корми, Регламентом № 1830/2003 про відстежування та маркування ГМО і відстежування продуктів харчування й корму, виготовлених із ГМО та Регламентом № 258/97 щодо нових продуктів та інгредієнтів нових продуктів. Дані продукти не повинні створювати загрози для споживачів чи вводити споживачів в оману, а також бути несприятливими для харчування порівняно з продуктами, які вони замінюють. Перед розміщенням на ринку такі продукти повинні проходити відповідні перевірки, внаслідок яких приймається рішення щодо дозволу допуску таких продуктів на ринок. Дане рішення визначає також умови використання, призначення, особливості та специфічні вимоги щодо маркування такої продукції. Серед інших вимог щодо маркування такої продукції, обов'язковою є вказівка про наявність у ній ГМО. Дана продукція, в свою чергу, повинна також проходити оцінку її впливу на навколишнє середовище та можливого ризику, що можуть нею створюватись. Рішення чи положення,

²³ OJ L 117, 08/05/1990

²⁴ OJ L 106, 17/04/2001

²⁵ OJ L 287, 05/11/2003

²⁶ OJ L 268, 18/10/2003

²⁷ OJ L 268, 18/10/2003

²⁸ OJ L 43, 14.02.1997

які приймаються щодо продуктів, котрі можуть мати негативний вплив на здоров'я людини, повинні, в свою чергу, повідомляти Науковому комітету із харчування. Стосовно такої продукції держави-члени можуть встановлювати заборони й обмеження на розміщення її на ринку в межах території цих держав.

Регулювання використання генетично модифікованих мікроорганізмів (далі ГММО) здійснюється у Співтоваристві згідно з положеннями Директиви 90/219/ЄЕС про використання генетично модифікованих мікроорганізмів у замкнених системах. Використання ГММО повинно здійснюватися без завдання шкоди навколишньому середовищу і здоров'ю людини. Для досягнення цього держави-члени повинні регулювати використання ГММО з метою зведення до мінімуму їх негативних впливів. Особи, що здійснюють використання ГММО, мусять дотримуватися певних принципів безпеки. Перед початком першого використання ГММО у певних спорудах (обладнанні) особа, котра планує здійснювати таке використання повідомляє про це відповідні компетентні органи. Залежно від рівня небезпечності, ГММО поділяються на дві групи: група I — менш небезпечні ГММО, що відповідають критеріям, передбаченим у Додатку II до Директиви 90/219/ЄЕ; та група II — ГММО, які не відповідають цим критеріям і вважаються більш небезпечними. Вимоги до інформації, котра повинна міститися у повідомленні, залежать від рівня загрози, яка може створюватися даними ГММО. Держави-члени також складають плани дій на випадок аварій. Такі плани включають заходи, які слід вживати на випадок аварій та процедуру інформування осіб, що можуть зазнати впливу від таких аварій, щодо заходів для забезпечення їх безпеки. У випадку аварії особа, що використовує ГММО, негайно повідомляє про це компетентні органи і подає усю інформацію, необхідну для оцінки впливу цієї аварії та розроблення адекватних заходів реагування. У свою чергу, держава-член, на території якої сталася аварія повідомляє Комісію та інші держави-члени, які можуть зазнати впливу внаслідок даної аварії.

Важливим аспектом регулювання викори-

стання ГМО є регулювання їх транскордонного перевезення. Воно здійснюється на основі Регламенту № 1946/2003 про транскордонне перевезення ГМО, розробленого на основі Картагенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про охорону біологічного різноманіття. Завдання цього регламенту — створення загальної системи повідомлення та інформації про транскордонне переміщення ГМО і забезпечення послідовної імплементації положень Протоколу від імені Співтовариства, з метою сприяння забезпеченню належного рівня охорони у сфері безпечного перевезення, поводження з та використання ГМО, які можуть мати негативний вплив на збереження та стале використання біологічного різноманіття, враховуючи також загрозу здоров'ю людини. Регламент встановлює вимоги щодо експорту ГМО у країни, що не є членами Співтовариства, щодо транзиту та неумисного переміщення ГМО. Процедури й вимоги до експорту визначаються в залежності від призначення ГМО: умисне вивільнення у навколишнє середовище, безпосереднє використання як продуктів харчування чи корму, чи для використання ГМО у замкнених системах.

Передумовою транскордонного переміщення всіх ГМО є попереднє повідомлення держав, яких стосується таке переміщення, та надання ними дозволу на дане переміщення. У разі експорту ГМО, експортер надсилає письмове повідомлення компетентним органам держави імпортера, про отримання якого остання надсилає письмове підтвердження й повідомляє своє рішення. Копія цих документів (повідомлення, здійсненого експортером, підтвердження отримання та рішення імпортера) надсилаються експортером компетентним органам держави, з території якої здійснюється експорт, та Комісії. У деяких випадках, зокрема, стосовно експорту ГМО, призначених для прямого використання як продуктів харчування чи корму, Комісія від імені Співтовариства чи держави-члени, які прийняли рішення, повідомляють про нього також Інформаційний центр з біорізноманіття, створений згідно зі статтею 20 Протоколу. Вимоги Регламенту щодо транскордонного переміщення ГМО, призначених для умисного вивільнення у

навколишнє середовище, не застосовуються до переміщень, з метою використання ГМО у замкнених системах, якщо такі переміщення здійснюються згідно з вимогами чи стандартами держав імпорту. У разі транзиту експортер забезпечує повідомлення про нього сторін, що прийняли рішення про регулювання транзиту ГМО через їхню територію та повідомили про це рішення Координаційний центр із біорізноманіття. Щодо ідентифікування та супровідної документації встановлюються загальні вимоги.

Регламент також зобов'язує держави-члени вживати необхідних заходів для попередження непередбаченого та неумисного транскордонного переміщення ГМО і передбачає механізм повідомлення у випадку такого переміщення. Такі заходи, зокрема, передбачають негайне повідомлення громадськості та Комісії, усіх інших держав-членів, на які вплине чи може вплинути таке переміщення, а також Інформаційний центр із біорізноманіття й відповідні міжнародні організації.

Анатолій Павелко,
БФ "Екоправо-Львів"

Що таке біорізноманіття і у чому важливо його зберегти?

Збереження біорізноманіття (або біологічного різноманіття) є однією із ключових складових стратегії сталого розвитку, екологічної політики держав світу та ЄС. Що ж таке біорізноманіття?

У Конвенції про охорону біологічного різноманіття термін "біологічне різноманіття" визначається як "різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є; це поняття включає у себе різноманітність у рамках виду, між видами і різноманітність екосистем".

Чому саме біорізноманіття? Традиційно заходи із збереження, охорони та відтворення тваринного і рослинного світу були спрямовані на охорону дикої природи. Але вже наприкінці 70-х років ХХ століття багато вчених-біологів дійшли до висновку про обмеженість і недостатність спрямування зусиль на охорону та збереження лише малочисельних або зникаючих видів дикої природи. Постає необхідність зберегти та охороняти весь рослинний і тваринний світ, в тому числі культурні рослини та свійських тварин. Зберігаючи біорізноманіття, ми маємо змогу дослідити, оцінити та зберегти для себе і майбутніх поколінь все різноманіття й мінливість проявів життя.

Отже, поняття біорізноманіття включає не лише види живих організмів, як, наприклад, ведмідь бурий чи польовий горобець, ялина європейська чи ковила азовська. Об'єктивні закони існування і функціонування біосфери роблять практично неможливим або вкрай складним і ризиковим збереження окремих видів живих організмів із відривом їх від природного середовища існування. Як існувати, скажімо, білому ведмедю без криги чи дятлам без лісових дерев? Що стане у клітках з альбатросами, коли їх позбавлять морських просторів, над якими вони долають тисячі кілометрів? Як зберегти від зникнення багато видів грибів, мохів і лишайників, котрі можуть існувати лише у лісі при наявності певних видів дерев? Для збереження і забезпечення самовідтворення усіх цих видів організмів життєво необхідним є збереження природних екосистем.

Крім того, згідно з сучасними уявленнями, біорізноманіття повинно включати і генетичне різноманіття — сукупність генів живих організмів. Генетичні відмінності у рамках одного виду дуже значні, кожна особина характеризується унікальним набором генів. Адже, як носії інформації про основні життєві характеристики організмів, гени дозволяють їм зберегти свої ознаки, пристосовуватися до умов середовища, виживати та відтво-

ривати собі подібних. Втрачаючи особину, ми втрачаємо її генетичну інформацію, її неповторні особливості. Очевидно, що зі зменшенням чисельності виду ми втрачаємо і частину генного різноманіття. На жаль, цей процес незворотній. Чи не найкраще наслідки його відображає так званий "ефект лійки". Умовний приклад: до початку зменшення чисельності популяція носорогів становила 2000 особин, генетичний набір яких складався з 2 млн. генів (по тисячі на особу). Генетичний набір п'ятдесяти особин, які збереглися у найкритичніший для популяції момент, містив 50 тисяч генів (знову ж по тисячі на особину). У результаті застосування природоохоронних заходів чисельність носорогів відновились до 2 тисяч особин, але... Ці дві тисячі містять усього 50 тисяч особливих генів чи їх комбінацій. Отже, втрачено було 1950 тисяч генів.

Збереження біосфери напряму залежить від збереження її складових — живих організмів і екосистем. Так само й існування живих організмів, в тому числі і людини, залежить від існування біосфери. Біологічне різноманіття забезпечує функціональну стійкість і цілісність біосфери. У цій планетарній системі кожен вид і кожна екосистема відіграють свою роль. Всі вони є особливими, неповторними і вкрай важливими її ланками. Зникнення однієї ланки може призвести до зникнення інших і руйнування всієї біосферної екосистеми. Існування різноманіття організмів дає змогу системі пристосуватися до змін. Зі зменшенням чисельності одних живих організмів, деградацією екосистеми чи генного матеріалу їх екологічна ніша може бути заповнена іншими, подібними за своїми екологічними характеристиками організмами. Це свого роду заміщення одних іншими на випадок екологічних катастроф.

Наприклад, у 70-х роках ХХ століття в СРСР було значною мірою винищено вовків, які вважалися шкідливими тваринами. Внаслідок цього зросла чисельність копитних — лосів, козуль, оленів. Відомо, що ці травоядні тварини харчуються листям дерев. Тварини з'їли молоді дерева у лісі, а це — пряма загроза відновленню лісу, екосистемі та лісовому господарству. Вирішенням проблеми став відстріл копитних і послаблення переслі-

дування вовків. Крім того, винищення вовків призвело до того, що у лісі зникли хижачки, що харчувалися старими та хворими тваринами, і серед травоядних почалися епідемії. Саме тоді з'явилось відоме гасло: "Вовк — санітар лісу". Вовків не винищили цілком, і поступово вони відновили свою чисельність. Проблему було вирішено. Але уявіть собі, що б сталося якби знищили останнього вовка?

Зараз із серйозними проблемами зіткнулись у Індії і Пакистані. Там на межі зникнення опинились грифи й інші птахи, які живляться загиблими тваринами та їх рештками. Як твердять дослідники, птахи помирають від ліків, якими лікують велику рогату худобу. Живлячись трупами тварин, стерв'ятники отруюються ліками, що зберігаються у тканинах загиблих. І гинуть самі. Тепер на просторах Південної Азії нікому "прибирати" мертвечину. Це сприяє поширенню епідемій та інфекційних хвороб. Для того, щоб збирати та безпечно знищувати трупи, треба задіяти величезну кількість ресурсів. Стерв'ятники робили це безкоштовно. Вчені намагаються знайти вирішення проблеми — врятувати стерв'ятників. А тим часом в інших куточках землі люди втрачають біологічні види, переважно навіть не підозрюючи про їх важливу екологічну роль, і страждають від хвороб.

Сьогодні під впливом діяльності людини темпи зникнення видів перевищують природні у 1000 — 10 000 разів. Щогодини на планеті зникає 3 види, щодня — близько 70, щороку — близько 27 тисяч. Не оминув процес втрати різноманіття і Європу, яка є домівкою для більш ніж 200 тисяч видів тварин та рослин і на території якої існують різні типи екосистем — від напівпустель і субтропічних лісів до тайги і тундри. Високий рівень індустріалізації, інтенсивне сільське господарство та висока щільність населення чинять значний негативний вплив на природу. 42 % видів ссавців, 15 % видів птахів, 45 % видів метеликів, 30 % видів земноводних, 45 % видів плазунів та 52 % видів риб перебувають під загрозою. За даними одного з останніх досліджень, яке проводилося у 18 європейських країнах, чисельність 24 видів розповсюджених лісових птахів та 23 видів птахів сільськогосподарських угідь

скоротилася за період 1980 — 2002 років на 71 %.

Усьому світу відомі приклади вимирання європейських тварин. Тур, тарпан, безкрила гагарка — ці тварини зникли трохи більше сторіччя тому. У XX столітті було винищено всіх вільних зубрів і вид вдалося зберегти лише завдяки тим тваринам, які перебували у зоопарках. І на сьогодні багатьом видам загрожує небезпека. Іберійських рисей залишилось трохи більше сотні. Вони потерпають від знищення умов їх існування — лісів із коркового дуба та підрив харчових ресурсів — зменшення чисельності диких кроликів. Небезпека загрожує також усім видам європейських тюленів, дельфінів, китів, європейській норці тощо. Навіть звичайні білки у Великобританії опинились у небезпеці через стрімке поширення і витіснення конкурентом — сірими американськими білками.

Загрозлива ситуація склалася і на екосистемному рівні. Майже цілком розорано європейські степи, знищено більшість природних комплексів дельт рік, і цей процес у деяких країнах досі не припинився. Наприклад, в Україні унікальній екосистемі дельти Дунаю загрожує плановане будівництво судноплавного каналу, в результаті чого буде завдано непоправної шкоди її біорізноманіттю. Швидко скорочуються площі середземноморських лісів.

Під загрозою перебуває і генетичне різноманіття. Зникнення організмів — це зникнення унікального генетичного матеріалу, що в рамках одного виду дозволяє тваринам пристосовуватися до різних умов. Гени зумовлюють стійкість одних організмів до спеки, а інших — до холодів. Гени відповідають за реагування організму на забруднення довкілля, захисне забарвлення в комах і ріст шерсті в кіз, зелений колір листя дерев та вміст вітаміну С в апельсинах. Втрата генетичного різноманіття означатиме втрату не лише для природи, але й втрату для людини, в даний час або у майбутньому, реально чи потенційно корисних властивостей живої природи. Новою небезпекою є генетично змінені організми — продукт генної інженерії.

Чому генетично змінені (їх ще називають генетично модифікованими або живими

зміненими організмами) вважаються небезпечними?

- По-перше, вплив ГМО на організм людини достатньо не вивчений. Переважна більшість досліджень не здатна у повній мірі оцінити всі можливі впливи генетично змінених організмів на людину. Вже існують приклади виникнення в людей гострих алергічних реакцій, спричинених споживанням генетично зміненої продукції. Споживання генетично змінених продуктів, що містять антибіотики, призводить до вироблення організмами стійкості до них. В результаті старі перевірені засоби вже не діють, і боротьба з багатьма хворобами вкрай ускладнюється.

- По-друге, поширення генетично змінених організмів дуже складно обмежити. Наприклад, рослини через запилення здатні обмінюватись генетичним матеріалом. Таким чином зміненим геном можуть бути заражені природні рослини на відстані багатьох кілометрів. Генетично змінені рослини в разі кращої пристосованості до певних умов можуть витіснити природні. Цим самим втрачатиметься біологічне різноманіття. Наприклад, є генетично змінені рослини, стійкі до гербіцидів. У разі застосування таких гербіцидів на полях генетично чисті рослини зникають, а змінені поширюються. Зміна умов середовища може призвести до того, що непристосовані до життя без пестицидів змінені рослини зникнуть, а природних вже не залишиться. Генетично змінені рослини, які містять ген, спрямований на боротьбу з певним сільськогосподарським шкідником, потерпають від навали інших, що різко збільшують свою чисельність. Крім того, шкідники здатні виробити імунітет проти ворожих генів. За даними окремих досліджень, від вирощування таких генетично змінених культур найбільше потерпають деякі корисні комахи, наприклад сонечка.

Існують думки, що внаслідок впровадження людиною генетично змінених організмів може цілком змінитися біосфера і з'явиться загроза існуванню людини.

Для того, щоб зберегти біологічне різноманіття та захистити біосферу від нових генних небезпек використовують різні засоби. Серед них законодавчому забезпеченню відводиться одна з основних ролей. ◆

БОРОТЬБА ЗА ДУНАЙСЬКИЙ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК ПРОДОВЖУЄТЬСЯ...

Ми продовжуємо інформувати Вас про події навколо Дунайського біосферного заповідника (ДБЗ). У попередньому номері Вісника ми розповідали про судовий процес, пов'язаний зі спробою позбавити заповідник права користуватися своїми землями. Так, Кілійська районна рада подала апеляційну скаргу на рішення місцевого суду, яким було визнано недійсним Державний акт на право постійного користування землею, виданий ДБЗ. 12 лютого 2004 р. Апеляційний господарський суд Одеської області залишив в силі попереднє рішення суду. Кілійська районна рада, не погоджуючись з рішенням апеляційної інстанції, подала касаційну скаргу до Вищого господарського суду України. Розгляд касаційної скарги призначено на 30 червня 2004 р. БФ "Екоправо-Львів" надалі продовжує здійснювати юридичний супровід цієї справи, представляючи інтереси райради, на стороні якої виступає заповідник, в суді.

* * *

Ми вже писали про оскарження п. 3 Указу Президента № 502 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2003 р. "Про стан виконання Указу Президента України від 10 серпня 1998 р. № 861 "Про створення Дунайського біосферного заповідника" та перспективи будівництва судноплавного шляху Дунай — Чорне море". Громадянином Д. Скрильніковим було подано апеляційну скаргу на рішення місцевого суду Печерського району м. Києва, розгляд якої призначено на 17 травня 2004 р.

* * *

Одного указу виявилось недостатньо лобістам каналу, і в Міжнародний день водноболотних угідь 2 лютого 2004 р. Президент України видає наступний Указ № 117 "Про розширення території Дунайського біосферного заповідника", яким фактично було змінено зонування заповідника та переведено біля 1000 га земель заповідної зони в зону антропогенних ландшафтів з метою урахування інтересів транспортних потреб.

Положення даного Указу суперечать меті прийняття зазначеного документа: збереження у природному стані унікальних природних комплексів у дельті ріки Дунай, охорони водноболотних угідь міжнародного значення, а також активізації міжнародного співробітництва, наукових досліджень та моніторингу

довкілля. Крім того, назва Указу відвертає увагу він основного призначення вказаного документа: провести перезонування з винесенням гирла Бистре з заповідної зони для усунення законодавчих перешкод в будівництві каналу на замовлення Мінтрансу та ДП “Дельта-Лоцман”. Згідно даного указу території ДБЗ розширюється всього навсього на 3850га (загальна площа заповідника біля 46 тис. га), без вилучення в землекористувачів та за рахунок малоцінних земель. Задекларовані Президентом додаткові 1295 га і так вже входили до складу ДБЗ, але не надавалися йому у постійне користування. На цих землях розміщені городи жителів м.Виєково, а надання їх у постійне користування заповіднику та подальша видача державного акту ДБЗ на ці землі спричинить загострення конфліктів між адміністрацією ДБЗ та місцевим населенням.

Згідно статті 53 Закону України “Про природно-заповідний фонд”, рішення про створення, зміну меж біосферних заповідників приймається президентом України з додержанням вимог міжнародних договорів та міжнародних програм, учасником яких є Україна. Крім того, метою прийняття даного Указу є активізація міжнародного співробітництва на території ДБЗ. Україна є учасником численних міжнародних угод та програм: План дій щодо біосферних заповідників (Мінськ, Білорусія, 3-4 вересня 1984р.), Севільська стратегія для біосферних заповідників (Севілья, Іспанія, 20.03.95р.), Положення про Всесвітню мережу біосферних заповідників (Севілья, Іспанія, 20.03.95р.), Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Софія, 23-25.10.95р.). Практика існування Всесвітньої мережі біосферних заповідників до сьогодні не мала прикладів постановки державами питання про зменшення заповідного ядра та створення судноплавних транспортних шляхів. Крім того, Україна є стороною численних угод, які спрямовані на збереження природних ресурсів дельти Дунаю: Конвенція про біологічне різноманіття, Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер, Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чи-

ном як середовища існування водоплавних птахів, Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин, Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів. Дані документи визначають пріоритет збереження у природному стані унікальних природних комплексів та недопущення пошкодження природних середовищ існування цінних видів флори і фауни. Таким чином, при прийнятті вказаного Указу Президентом не були враховані вимоги міжнародних договорів та міжнародних програм, учасником яких є Україна.

В даному Указі Президента передбачається зміна зонування ДБЗ, тобто скасування на частині території заповідної зони ДБЗ статусу заповідної зони та встановлення менш суворого режиму на цій території. Так як виділення на території ДБЗ заповідної зони було зумовлено великою науковою і природною цінністю території, наявністю видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги, положення Указу президента призведуть до збільшення переліку допустимої діяльності та заподіяння значної шкоди господарською діяльністю на цих територіях. Крім того, переведення частини території з заповідної зони в зону з менш суворим заповідним режимом передбачено лише для випадків, коли відповідна територія втратила свої природні якості, які були підставою для надання такого статусу. Згідно даних досліджень, на сьогодні не існує результатів досліджень, які б дали можливість провести нове перезонування території ДБЗ.

* * *

Як ми вже Вас повідомляли, 10 лютого 2004р. Господарський суд м. Києва скасував висновок державної екологічної експертизи каналу Дунай-Чорне море, задовольнивши позов БФ “Екоправо-Львів” до Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

Чи не вперше в практиці “Екоправо-Львів” в рішенні суддя застосував положення Конвенції про доступ до інформації,

участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуської конвенції), підтверджуючи наше право на звернення до суду для оскарження висновку екологічної експертизи. Крім того, Заява про екологічні наслідки діяльності була опублікована несвоєчасно, тому судом було визнано обмеження міністерством нашого права на своєчасну інформацію, права громадськості (в т.ч. і “Екоправо-Львів”) на участь в процесі екологічної експертизи. Суддя також встановив, що до проведення екологічної експертизи об’єкту загальнодержавного значення не були залучені експерти, які мають відповідати певним кваліфікаційним вимогам та несуть відповідальність за свої дії чи можливі негативні наслідки. Ці та інші порушення порядку проведення державної екологічної експертизи стали підставою для скасування судом висновку експертизи.

Вказане рішення було оскаржене Мінекології, і 30 березня 2004р. апеляційний господарський суд Київської області скасував це рішення та відмовив нам у позові. Всього за 40 хвилин судового розгляду судді “перевірили” законність та обґрунтованість рішення місцевого суду. Зокрема, колегія суддів встановила, що забезпечення участі громадськості в проведенні державної екологічної експертизи є не обов’язком, а правом Міністерства. Суд “узаконив” оголошення Заяви про екологічні наслідки діяльності за 7 днів до винесення висновку експертизи. Суд не “помітив” порушення законодавства в тому, що Мінекології не дало своєї категоричної оцінки документації ТЕО: позитивна, негативна чи направлення на доопрацювання. Таким чином, спірний висновок №105 можна вважати одночасно і позитивним, і негативним — залежно від того, яку позицію щодо будівництва каналу Ви займаєте.

БФ “Екоправо-Львів”, не погоджуючись з постановою апеляційної інстанції, подало касаційну скаргу до Вищого господарського суду України. Дату судового розгляду нашої скарги ще не призначено.

Не зважаючи на те, що суди ще не поставили останню крапку в питанні щодо законності державної екологічної експертизи

ТЕО інвестицій каналу Дунай-Чорне море, ДП “Дельта-Лоцман” почав розробку робочого проекту будівництва на основі цього ТЕО.

20 січня 2004р. Міністерство охорони навколишнього природного середовища розпочало державну екологічну експертизу I етапу робочого проекту створення каналу Дунай-Чорне море. Документацію знову було передано до Київського національного університету ім.Т.Шевченка на попередню наукову еколого-експертну оцінку. Нагадаємо, що геологічним факультетом саме цього університету, під науковим керівництвом зав. кафедри О.С. Кошляковим, за офіційним листом Мінекології, було опрацьовано ТЕО та визнано варіант будівництва каналу через рукав Бистрий найбільш оптимальним з екологічної точки зору. Проте 5 квітня 2004р. Вчена рада університету на основі висновків геологічного, географічного, біологічного, хімічного, економічного, юридичного факультетів, прийняла рішення про “визнання наукової еколого-експертної оцінки ТЕО інвестицій каналу Дунай-Чорне море, яка лягла в основу висновку державної екологічної експертизи №105 від 10.07.2003р. недостатньо обґрунтованою з біологічної, хімічної та економічної точок зору”.

Після такої несподіваної позиції КНУ Мінекології швидко передало документацію до Харківського національного університету ім.Каразіна на попередній розгляд. Окремі науковці університету менш ніж за 3 тижні, незважаючи на протести громадськості, зробили необхідний висновок. 19 квітня 2004р. Міністерство прийняло позитивний висновок державної екологічної експертизи №191 щодо робочого проекту каналу.

І знову, традиційно, Міністерство при проведенні державної екологічної експертизи робочого проекту каналу не забезпечило доступ до інформації, необхідної для участі в експертизі, та безпосередню участь в цій експертизі. А саме: БФ “Екоправо-Львів” звертався до Міністерства з вимогою надати документацію ОВНС (том робочого проекту), яка надана замовником ДП “Дельта-Лоцман” на експертизу для ознайомлення. Без доступу громадськості до необхідної інформації, що стосується процесу прийняття рішення, громадськість не може взяти участь в при-

йнятті такого рішення. Проте Міністерство відмовило нам в наданні такої інформації, чим порушило своє нещодавно прийняте Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля. Міністерство не повідомило нас про дату і час проведення громадських слухань, які організовувалися “Дельта Лоцман”, при тому, що відповідь міністерство готувало саме напередодні цих слухань. Крім того, згідно вказаного Положення, на саме Міністерство покладено обов’язок призначити дату і місце проведення громадського обговорення та повідомити про це суб’єктів громадського обговорення не пізніше ніж за 30 днів. Міністерство також обмежило наше право на участь в експертизі тим, що запропонувало подати свої кандидатури експертів до Громадської ради (яка нічого про це не знала), яка має обрати представників від громадськості для участі в експертизі.

У зв’язку з вищенаведеними порушеннями 22 квітня 2004р. БФ “Екоправо-Львів” подав позов до Міністерства охорони навколишнього природного середовища України з вимогою надати нам документацію ОВНС, провести публічні слухання з дотриманням вимог, передбачених в законодавстві та надати нам можливість взяти участь в проведенні державної екологічної експертизи проекту будівництва. Господарський суд м.Києва призначив судовий розгляд нашого позову на 25 травня 2004р.

20 квітня 2004р. центральною службою Укрінвестекспертизи було затверджено зведений позитивний комплексний висновок №121/03 по робочому проекту каналу.

22 квітня 2004р. Одеське басейнове управління охорони і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства “Одесарибвод” “дало добро” на будівництво каналу в період державної заборони, пов’язаної з нерестом цінних порід риб.

23 квітня 2004р. Державна інспекція охорони Чорного моря видала “Дельта Лоцман” дозвіл на проведення днопоглиблювальних і будівельних робіт на баровій частині гирла Бистре при умові відшкодування останнім збитків, які будуть завдані морському довкіллю гідротехнічними роботами. Останні 2 рішення прийняті з порушенням п.9.6. “Правил

промислового рибальства в басейні Чорного моря”, п.22 “Режиму рибальства в басейні Чорного моря у 2004р.”, які забороняють знаходитися промисловим, транспортним та іншим суднам у межах заборонених для промислу місцях. Таким місцем є ділянка у передгірловому просторі р.Дунай і на 5 км. у глиб моря, що є забороненою для промислу протягом усього року.

Цікаво зазначити, що у Заяві про екологічні наслідки діяльності, яка була опублікована в Голосі України 20 січня 2004р., “Дельта Лоцман” взяло на себе зобов’язання максимально обмежувати або цілком припиняти здійснення днопоглиблювальних робіт у період нересту.

Поясненням такої “оперативності” державних органів може бути лише те, що міністр транспорту Г. Кирпа привселюдно обіцяв запустити канал на День Незалежності України. А часу залишається обмаль, при тому, що тривалість першого етапу будівництва складає 6 місяців.

* * *

Міжнародний рівень:

16 – 18 грудня 2003 року на черговій зустрічі Комітету із застосування Конвенції Еспо було вирішено, що комітет не визначився зі своєю позицією, чи мають право вони розглядати звернення НУО. Передбачається, що це питання буде розглянуто на черговій зустрічі сторін конвенції Еспо.

* * *

Натомість, експерти з Секретаріату Рамсарської конвенції та Бюро Програми “Людина і біосфера” ЮНЕСКО, які відвідували Україну та ДБЗ на запрошення уряду України, поділяють думку громадськості, що будівництво каналу в гирлі Бистре є найгіршим варіантом. Зі звітом експертів можна ознайомитися в Інтернеті на http://www.ramsar.org/ram_rpt_53e.htm

26 квітня 2004 р. БФ “Екоправо-Львів” надіслав термінове оповіщення до секретаріату Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин та Угоди про збереження афроазійських мігруючих водно-болотних птахів. Ми звернулися до секретаріату з проханням провести негайне розслідуван-

ня щодо запланованого будівництва каналу Україною. Наше звернення має на меті захистити особливо цінні види мігруючих птахів, зокрема кроншнепа тонкодзьобого (Numenius tenuirostris) — вид, який знаходиться на межі зникнення, а популяція якого зменшилась до 50 особин.

* * *

6 травня 2004р. БФ “Екоправо-Львів” надіслав скаргу в Комітет по дотриманню Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуської конвенції).

Ми заявили про недотримання Україною вимог Орхуської конвенції під час прийняття рішення щодо будівництва суднового ходу Дунай-Чорне море через територію Дунайського біосферного заповідника ЮНЕСКО.

Зокрема, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України під час проведення державної екологічної експертизи ТЕО інвестицій створення каналу Дунай-Чорне море порушило право громадськості на участь в прийнятті екологічно значимих рішень. Вказане право полягає в своєчасному та адекватному інформуванні громадськості про заплановане рішення, надання доступу громадськості до інформації, що стосується прийняття рішення, виявлення громадської думки та максимальне врахування результатів участі громадськості при прийнятті рішення.

У зв’язку з тим, що Міністерство не виконало зазначених вимог та порушило Орхуську конвенцію, ми просили Комітет, поряд з іншим, надати Україні рекомендації щодо застосування Конвенції.

* * *

На жаль, протести з боку екологічної громадськості проти будівництва каналу в гирлі Бистре залишаються непоміченими та неврахованими органом, який має в першу чергу захищати інтереси довкілля, контролювати дотримання природоохоронного законодавства. Мінекології в один голос з Мінтрансом наполягають на варіанті через гирло Бистре.

Боротьба за заповідник продовжує на-

бирати все більших обертів. Міністерство транспорту України продовжує наполягати на варіанті через гирло Бистре, незважаючи на протести громадськості, судові позови, стійку позицію НАНУ та Дунайського біосферного заповідника, критичну оцінку цього варіанту каналу науковцями.

Навіть природа протестує проти каналізації Бистрого, тому 7 травня 2004р. так і не відбулося урочистого початку будівельних робіт. Урочиста церемонія початку будівництва відбулася 11 травня 2004р. за участю міністра транспорту Г. Кирпи та керівників Одеської області.

Ми будемо Вас інформувати про розвиток подій і надалі.

* * *

Більш докладну інформацію можна отримати на нашому сайті: <http://www.epi.org.ua>

Валерія Шамрай,
студентка 4-го курсу факультету міжнародних відносин

Роль ЮНЕП у міжнародно-правовій охороні довкілля

Роль ЮНЕП в процесі міжнародної природоохоронної правотворчості

Сьогодні, коли гострота екологічної ситуації у світі досягла критичної межі, надзвичайно важливим стає двостороннє та багатостороннє співробітництво держав, яке орієнтується на розв'язанні екологічних проблем як на урядовому, так і на неурядовому рівнях. При цьому в глобальному масштабі важливу координаційну роль відіграє Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), аналізу діяльності якої присвячена дана стаття.

Першим кроком у справі забезпечення ефективної міжнародно-правової охорони довкілля є міжнародна природоохоронна правотворчість, тобто процес створення норм міжнародного екологічного права його суб'єтами. Цей процес характеризується складністю і специфікою в результаті відсутності єдиного законодавчого органу. Суб'єктами даного процесу є велика кількість держав. Оскільки немає єдиної конструкції, яка б регламентувала процес правотворчості, суб'єкти самі визначають методи створення норм права, що полегшує адаптацію цих методів до мінливих умов міжнародного життя. В результаті відсутності наддержавної влади єдиним способом створення норм міжнародного права є згода суб'єктів.¹

Роль міжнародних організацій в міжнародній правотворчості загальновідома. В природоохоронній області ця діяльність набуває особливого значення. Генеральна Асамблея ООН майже відразу після створення ЮНЕП включила в сферу її діяльності координацію нормотворення за участю органів та установ системи ООН. Діяльність ЮНЕП з прогресивного розвитку міжнародного права навколишнього середовища (МПНС) здійснюється у трьох напрямках:

- збір та аналіз інформації про еволюцію МПНС, виявлення прогалін;

- власна нормотворча діяльність;
- консолідація нормотворчості на загально-системному рівні, визначення найближчих задач і стратегічних пріоритетів в даній області.

Інформаційне забезпечення зі сторони ЮНЕП нормотворчої діяльності системи ООН виражається в регулярному зборі і обробці інформації щодо підготовки, вступу в силу та імплементації міжнародних природоохоронних договорів. Періодично готуються спеціальні аналітичні огляди прогресивного розвитку міжнародного права навколишнього середовища. Дані огляди допомагають точно визначити можливі напрямки співробітництва міжнародних організацій в даній сфері, досягнутий рівень міжнародно-правового регулювання, намітити шляхи і засоби його вдосконалення, встановити можливий внесок кожної конкретної міжнародної організації в процес міжнародного природоохоронного нормотворення.

Ще на п'ятій сесії Ради Керуючих ЮНЕП (1977 р.) сприяння прогресивному розвитку МПНС було включено до числа стратегічних задач даної організації. Сьогодні у ЮНЕП функціонує Відділ програм, який включає в себе спеціальний підрозділ, діяльність якого спрямована на поширення екологічного права. Підрозділ екологічного права готує проекти договорів, які пізніше розглядають і доповнюють спеціально створені робочі групи експертів. Як тільки члени робочої групи досягають згоди щодо неофіційного тексту, проект договору подається Раді Керуючих на обговорення і прийняття. Якщо проект договору стосується юридично обов'язкового акта, тоді ЮНЕП може скликати дипломатичну конференцію щоб обговорити прийняття даного проекту. Відповідно до даного підходу були прийняті Віденська конвенція про охорону озонного шару та Монреальський

¹ Лукашук И.И. "Международное право". Общая часть. М — 2001 — с.80

протокол щодо речовин, які руйнують озоновий шар.²

Міжнародний договір є оптимальною формою юридичного закріплення природоохоронних норм. Він формулює ясно виражені правила поведінки, визначає суб'єктно-просторові межі їх дії, засновує інституційний механізм контролю за їх правильним і сумлінним виконанням. Міжнародно-правовий захист навколишнього середовища неможливий без детальної регламентації. Міжнародне право повинно не лише визначати характер поведінки суб'єктів по відношенню до довкілля, але й точно визначити межі правомірності такої поведінки. Тому у більшості випадків міжнародний природоохоронний договір окрім зобов'язань загального характеру містить технічні додатки, протоколи, регламенти, які встановлюють кількісні чи інші матеріальні критерії виконання зобов'язань. Відповідні частини міжнародного договору в сфері довкілля можуть визначити просторово-часові межі, фізичні параметри, видові показники взаємодії з навколишнім середовищем та окремими природними об'єктами. Отож, варто зазначити, що система міжнародно-правового регулювання довкілля складалася, переважно, як договірна.³

Протягом останніх двадцяти п'яти років в рамках ЮНЕП було прийнято більше сорока міжнародних конвенцій, серед яких: Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які знаходяться під загрозою знищення (CITES), Базельська конвенція про контроль над трансграничним перевезенням небезпечних відходів і їх знищенням, Конвенція ООН про боротьбу з опустеленням та ін. ЮНЕП підтримує секретаріати багатьох з цих конвенцій, включаючи CITES, договори щодо захисту озонового шару, Базельської конвенції, Конвенції про охорону біологічного різноманіття і Конвенції про охорону мігруючих видів диких тварин.

Починаючи з 1982 року ЮНЕП докладає зусиль до сприяння розвитку міжнародного екологічного права в рамках двох десятирічних планів, відомих як перша і друга

Монтевідейські програми (Montevideo Programme). Перша Монтевідейська програма, яка завершилась у 1991 році, призвела до прийняття Монреальських керівних принципів щодо захисту морського середовища від забруднення з наземних джерел, Віденської конвенції про охорону озонового шару і Монреальського протоколу до цієї конвенції, Базельської конвенції та ряду інших договорів. Друга Монтевідейська програма (1992 — 2002) передбачає діяльність у вісімнадцяти сферах: посилення можливостей держав імплементувати їх міжнародні зобов'язання у сфері довкілля, сприяння всезагальному використанню оцінки впливу на навколишнє середовище, розробці систем збереження, управління і покращання ґрунтів та лісів та ін.⁴

Проблеми реалізації міжнародних договорів у галузі охорони довкілля

Без наявності механізмів дотримання і виконання міжнародних договорів у галузі охорони довкілля вони були б лише політичними заявами, викладеними на папері і не здатними істотно вплинути на діяльність держав та окремих приватних суб'єктів з метою обмеження їх шкідливого впливу на навколишнє середовище. Тому, наступним кроком після створення норм міжнародного права у галузі охорони довкілля є їх імплементація. Цей термін, який ми так часто чуємо сьогодні, у широкому значенні використовується для позначення всіх заходів щодо реалізації норм міжнародного права, а у вузькому — їх здійснення у внутрішньодержавній сфері. Реалізація норм права — це процес впровадження міжнародного права в поведінку і діяльність держав та інших суб'єктів міжнародного права.

Керівні принципи дотримання і застосування багатосторонніх міжнародних угод у галузі охорони довкілля містять такі поняття як “дотримання” (compliance) та “імплементація” (implementation). Дотримання означає виконання сторонами-учасницями своїх зобов'язань по певній міжнародній угоді і додатках до неї, а імплементація — стосується

² Hunter, Salzman, Zaelke “International Environmental Law and Policy” New York — 1998 -p.395

³ Тимошенко А.С. “Формирование и развитие международного права окружающей среды”. М — 1986 — с.73

⁴ Hunter, Salzman, Zaelke “International Environmental Law and Policy” New York — 1998 -p.395

усіх суттєвих законів, норм, політики та інших заходів, які приймає/вживає держава для виконання своїх зобов'язань по міжнародним угодам у галузі охорони довкілля і, у випадку наявності, по додаткам до них.⁵

У Керівних принципах також вживається термін “застосування” (enforcement), який стосується ряду дій і заходів, яких вживає держава, її компетентні органи та установи, для того, щоб забезпечити виконання організаціями та індивідами, які потенційно не виконують свої зобов'язань по міжнародним угодам у галузі охорони довкілля чи нормативно — правовим актам, які імплементують дані угоди, а також змусити їх до виконання цих угод чи/або покарати, відповідно до норм цивільного, адміністративного чи кримінального права.⁶

В рамках ЮНЕП діє підрозділ з імплементатії екологічної політики (DEPI), основними функціями якого є допомога і координація діяльності урядів у впровадженні природоохоронної політики. Мандат підрозділу засновано на прохання урядів забезпечити технічну допомогу країнам, що розвиваються і країнам з перехідною економікою. Одним із напрямків діяльності даного підрозділу є імплементатія міжнародного екологічного права, чим, власне, і займається Відділ із дотримання і застосування (Compliance and Enforcement Unit).⁷

У своїй роботі особливу увагу Відділ приділяє питанням незаконної торгівлі і порушенню міжнародно-правових актів у галузі охорони довкілля. Ще одним напрямком діяльності Відділу є допомога у боротьбі з екологічними злочинами. Проводяться навчальні та координаційні заходи для національних органів, які займаються застосуванням міжнародного екологічного права, секретаріатів екологічних конвенцій, Інтерполу та Всесвітньої митної організації.

Основну увагу у своїй роботі Відділ приділяє питанням імплементатії Керівних принципів дотримання і застосування багатосторонніх міжнародних угод у галузі охорони

довкілля, затверджених рішенням Керівної Ради ЮНЕП 21/27 від 7 лютого 2001 року.

У березні 2004 року в Києві був проведений Регіональний семінар з дотримання і застосування багатосторонніх договорів у галузі охорони довкілля, на якому було прийнято проект Довідника з дотримання і застосування багатосторонніх договорів у галузі охорони довкілля. Даний довідник розроблений на основі керівних принципів і містить вичерпний перелік заходів, спрямованих на допомогу урядам у прийнятті рішень щодо імплементатії міжнародних договорів та посиленні їх дотримання і застосування.

Одним із таких заходів є проведення переговорів, яким повинні передувати постійний обмін інформацією між державами, який здійснюється шляхом проведення форумів з питань екології, які є предметом переговорів; проведення консультацій між державами в період між сесіями переговорів щодо питань, які можуть стосуватись дотримання договорів; проведення семінарів з питань дотримання договорів, організованих державами, що беруть участь у переговорах, або секретаріатами конвенцій щодо положень договору, що стосуються дотримання та досвіду їх застосування в інших конвенціях. Для результативності проведення переговорів слід забезпечити представництво усіх держав, для яких проблеми, що обговорюються, є особливо важливими. Необхідною є також участь у переговорах представників неурядових організацій, приватного сектору, та представників відповідних міжнародних, регіональних та субрегіональних організацій.⁸

Ще одним заходом для сприяння реалізації міжнародних договорів є розробка національних планів імплементатії, які вимагаються положеннями договору. В основному, вони містять інформацію про те, яким чином держава буде дотримуватися своїх зобов'язань по міжнародним договорам. Окремі положення таких планів можуть включати визначення сфер можливого недотримання

⁵ Guidelines on Compliance with and Enforcement of multilateral environmental agreements.

⁶ “Draft Manual on compliance with and enforcement of multilateral environmental agreements”. .UNEP/DEPI 2004 -p.12

⁷ <http://www.unep.org/DEPI/Implementationlaw.asp>

⁸ “Draft Manual on compliance with and enforcement of multilateral environmental agreements”. .UNEP/DEPI 2004 -p.20 — 29

договорів, методів боротьби з такими явищами і їх моніторингу, визначення джерел фінансування.⁹

Деякі багатосторонні договори у галузі охорони довкілля можуть містити вимоги щодо моніторингу, звітування і контролю за їх дотриманням. Ці вимоги можуть різнитися формами і методами їх здійснення. Із розвитком інформаційних технологій, інформаційні системи, що містять дані про дотримання договорів та комп'ютеризовані бази даних широко використовуються для простеження такої інформації. Там, де ресурси для комп'ютеризації такої діяльності є недостатніми використовуються традиційні методи. Так, Сторони Монреальського протоколу про речовини, які руйнують озоновий шар, відповідно до ст. 7 щорічно надають Секретаріату інформацію про виробництво, імпорт та експорт речовин, що руйнують озоновий шар. До функцій Секретаріату CITES належить організація тренінгів та семінарів щодо моніторингу, звітування, контролю та інших аспектів імплементації CITES для працівників митниць та іншого персоналу, який має відношення до діяльності, яка регулюється даною Конвенцією.¹⁰

Перед ратифікацією міжнародного договору у сфері охорони довкілля надзвичайно важливим є проведення оцінки можливості дотримання державою даного договору. Така оцінка надає державі змогу визначити сфери можливого невиконання договору і виправити помилки для того, щоб бути спроможною виконувати свої зобов'язання по договору відразу після ратифікації. У багатьох випадках оцінка можливості дотримання договору визначає зміни, які необхідно внести в національне законодавство, щоб забезпечити дотримання міжнародного договору. Часто трапляються випадки, коли держави, вживши усіх необхідних заходів до ратифікації, вже після приєднання до до-

говору виявляють сфери, в яких неможливо дотриматись положень договору. В таких випадках Сторонам договору слід розробити план його виконання і довести його до відома секретаріату даного договору. Такий план може визначати особливі сфери, в яких важко виконати договір і заходи для виправлення ситуації.¹¹

Механізм забезпечення виконання міжнародних договорів на прикладі Базельської конвенції

Механізми забезпечення виконання міжнародних договорів у галузі охорони довкілля, створені нормами цих договорів, чи відповідно до них, використовують різні підходи щодо вирішення проблеми їх дотримання. Найчастіше Сторони подають звіти щодо виконання конвенцій у секретаріати відповідних конвенцій чи у інші компетентні органи. Так, ст. 26 Конвенції про охорону біологічного різноманіття передбачає, що кожна Договірною Сторона з періодичністю, визначеною Конференцією Сторін, надає Конференції Сторін звіти щодо заходів, прийнятих нею для впровадження цієї Конвенції, і ефективності з точки зору досягнення цілей цієї Конвенції.¹²

Сторони можуть заснувати орган, наприклад, комітет по дотриманню, який би займався вирішенням питань щодо дотримання того чи іншого договору. До його складу можуть входити представники держав — учасниць договору, а також експерти, які володіють досвідом роботи у даній сфері.¹³

Так, на шостій Конференції Сторін Базельської конвенції про контроль за трансграничним перевезенням небезпечних відходів і їх видаленням, відповідно до рішення V/16, було засновано механізм для сприяння імплементації та дотримання Конвенції. Основною метою даного механізму є допомога урядам у виконанні своїх зобов'язань

⁹ "Draft Manual on compliance with and enforcement of multilateral environmental agreements". UNEP/DEPI 2004 p.34

¹⁰ "Draft Manual on compliance with and enforcement of multilateral environmental agreements". UNEP/DEPI 2004 p.35 — 36

¹¹ "Draft Manual on compliance with and enforcement of multilateral environmental agreements". UNEP/DEPI 2004 p. 46

¹² Конвенції про охорону біологічного різноманіття. "Збірник міжнародно — правових актів у сфері довкілля" Екоправо — Львів — 2002 — с.339

¹³ Guidelines on Compliance with and Enforcement of multilateral environmental agreements. <http://www.unep.org/DEPI/Compliance&Enforcement.asp>

по Конвенції, а також сприяння і контроль з метою забезпечення виконання урядами своїх зобов'язань. Механізм повинен бути неконфронтаційним, прозорим, превентивним, простим, гнучким і необов'язковим, спрямованим на допомогу урядам. Механізм повинен слугувати доповненням до тієї діяльності, яка проводиться іншими органами Базельської Конвенції, а також її регіональними представництвами.¹⁴

Для реалізації даного механізму було створено Комітет, який складається з п'ятнадцяти членів, призначених Сторонами Конвенції відповідно до принципу справедливого географічного розподілу на термін між черговими засіданнями Конференції Сторін. Комітет обирає Голову, трьох віце-голів і доповідача. Комітет збирається щонайменше один раз між кожним черговим засіданням Конференції Сторін.

Відповідно до даного механізму право на звернення до Комітету мають:

- Сторона Конвенції, яка приходить до висновку, що всупереч своїм намаганням вона не може чи не зможе в майбутньому виконати свої зобов'язання по Конвенції;
- Сторона, яка має відношення чи постраждала від невиконання іншою Стороною своїх зобов'язань по Конвенції. Проте перш ніж звернутися до Комітету, Сторони повинні спробувати вирішити проблему шляхом консультацій;
- Секретаріат Конвенції, коли він, виконуючи свої функції відповідно до ст. 13, 16, довідується про труднощі у виконанні Стороною своїх зобов'язань по ст. 13 п. 3 Конвенції, якщо справу не було вирішено протягом 3-х місяців шляхом консультацій;

Звернення повинно містити суть справи, вказівку на відповідні статті Конвенції і докази по справі. У випадку необґрунтованості звернення відхиляється. Зацікавлена Сторона направляє звернення в Секретаріат, який подає його на розгляд Комітету. Під час роз-

гляду звернення Сторони інформуються про його перебіг і можуть подавати додаткову інформацію, власні коментарі і зауваження на будь-якому етапі розгляду справи. Сторона також може розглядати і використовувати актуальну і важливу інформацію, подану громадськістю.

Комітет зобов'язаний розглядати усі подані до нього звернення, які відповідають вимогам щодо їх подачі, з метою визначення фактів і причин розглядуваної проблеми та надання допомоги у її вирішенні. Однією із частин даного процесу є надання Комітетом Стороні порад, рекомендацій та інформації, що стосується:

- створення та/або посилення її національних/регіональних регулюючих систем;
- посилення допомоги, особливо, країнам, що розвиваються і країнам з перехідною економікою, визначення шляхів доступу до фінансової і технічної підтримки, включаючи передачу технологій;
- вироблення за допомогою сторін, у яких виникли проблеми щодо дотримання Конвенції, добровільних планів дій щодо виконання Конвенції, які можуть містити цілі та ознаки діяльності, а також визначений термін його реалізації;
- додаткових заходів, включаючи процедуру передачі інформації відповідно до ст. 13 Конвенції;

Уся вищезазначена діяльність повинна проводитись лише за погодженням зі Сторонами.

Комітет приймає рішення шляхом консенсусу. Коли це неможливо, то звіт щодо результатів розглядуваного звернення повинен містити точки зору усіх членів Комітету. У випадку, якщо вичерпані усі засоби і згоди не було досягнуто, рішення повинно бути прийняте більшістю у 2/3 голосів від кількості усіх присутніх членів Комітету, які беруть участь у голосуванні. Кворум складають 10 членів Комітету.¹⁵

¹⁴ Report of the COP to the Basel Convention on Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal <http://www.basel.int/meetings/cop/cop6/english/Report40e.pdf>

¹⁵ Report of the COP to the Basel Convention on Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal <http://www.basel.int/meetings/cop/cop6/english/Report40e.pdf>

А. Петрів, помічник юриста БФ "Екоправо-Львів"

Запобігання заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу в процесі банкрутства особливо небезпечних підприємств

Кризові явища в економіці країни, загальне падіння обсягів виробництва, криза неплатежів і, як наслідок, існування великої взаємозаборгованості є причиною існування в країні стійкої тенденції до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств і в результаті маємо: збільшення кількості заяв, поданих до господарських судів, у зв'язку з банкрутствами підприємств. Так, господарські суди України в 2003 році порушили 8102 справи про банкрутство, що на 9% перевищує показник 2002 року.

Частина підприємств, проти яких порушується справа про банкрутство, становлять особливу небезпеку і, в разі припинення їх діяльності в порядку ліквідації, потребують проведення спеціальних заходів. Наприклад, до таких підприємств належать склади відходів виробництва, гірничо-збагачувальні комбінати та ін.

Порядок проведення процедури банкрутства закріплений у спеціальному нормативно-правовому акті — Законі України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". У ст. 43 цього Закону визначені особливості банкрутства особливо небезпечних підприємств.

Перелік таких підприємств визначений у постанові Кабінету Міністрів України "Про реалізацію статей 31 і 43 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 6.05.2000р. №765.

Зокрема, до особливо небезпечних підприємств відносяться:

- підприємства вугільної галузі (шахти з підземного видобутку вугілля та ті, що будуються; розрізи з відкритого видобутку вугілля; збагачувальні фабрики);
- гірничодобувної галузі (шахти з підземного видобутку корисних копалин; кар'єри з відкритої розробки корисних копалин; кар'єри з видобутку будівельних матеріалів);
- хімічні комплекси (підприємства з виробництва вибухових речовин та продуктів на їх основі (склади ВР, склади відходів, продуктів і напівпродуктів); підприємства з виробництва неорганічних продуктів хімічних технологій: хлору, хлорнеорганічних продуктів (склади хлору, ртуті, сховища та накопичувачі системи очищення стічних вод); кальцинованої соди (накопичувачі дистильційної рідини, склади аміаку); аміаку, азотної кислоти, аміачної селітри, сірчаної кислоти, мінеральних добрив тощо (склади відходів виробництва, сховища аміаку, мінеральних кислот, системи очищення виробничої каналізації, накопичувачі, відпрацьовані каталізатори); підприємства з виробництва галоїдо-органічних продуктів, фосфорорганічних і металоорганічних речовин (склади хлору, фосгену, тетраетилсвинцю тощо; накопичувачі відходів); підприємства з виробництва продуктів органічного синтезу, синтетичних барвників (склади сировини, вибухопожежонебезпечних напівпродуктів, накопичувачі відходів, очисні споруди); підприємства з виробництва хімічних волокон (склади сірковуглецю, кислот, накопичувачі системи водопідготовки та водоочистки); підприємства з виробництва лакофарбової продукції (склади вибухопожежонебезпечних продуктів синтезу та розчинників); нафтогазопереробні підприємства (резервуарні парки нафти, нафтопродуктів, органічних рідин, зливно-наливні естакади, транспортні трубопровідні системи); підприємства з виробництва олії методом екстракції (склади легкозаймистих розчинників, шроту, газгольдерів водню); підприємства, де застосовуються аміачно-холодильні установки; підприємства (об'єкти), де застосовується або зберігається хлор);
- енергетики (ДП НАЕК "Енергоатом"; ДАГК "Дніпрогідроенерго"; ДАЕК "Дністрогідроенерго"; ВАТ "Дніпроенерго"; ВАТ "Донбасенерго"; ВАТ "ДЕК "Центроенерго"; ВАТ "Західенерго"; ТОВ "Східенерго");
- підприємства металургійної промисловості;

- підприємства з виготовлення і утилізації звичайних видів боєприпасів та їх комплектувальних, вибухових речовин і матеріалів — пороху, піротехнічних сумішей, засобів ініціювання, якими споряджаються зазначені боєприпаси або які знаходяться в мобілізаційному резерві.

Справи про визнання підприємства банкрутом розглядаються господарськими судами

При розгляді справ про банкрутство особливо небезпечних підприємств учасниками провадження у справі про банкрутство визнаються:

- відповідний орган місцевого самоврядування,
- центральний орган виконавчої влади, до компетенції якого відноситься сфера діяльності боржника,
- при необхідності, державний орган з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, з питань охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, з питань геології та використання надр.

Якщо такі органи не були залучені як учасники, то це може стати підставою на оскарження судового рішення в порядку визначеному господарсько-процесуальним законодавством у разі обґрунтування необхідності їх залучення.

Вищеназвані учасники у справі про банкрутство для відшкодування витрат на проведення спеціальних заходів щодо запобігання заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу мають право на подання заяви про відшкодування витрат. Вимоги до заяви передбачені у п.3 Порядку задоволення вимог щодо відшкодування витрат на заходи для запобігання заподіяння можливої шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу особливо небезпечним підприємством-банкрутом, який за-

тверджено постановою Кабінету Міністрів України “Про реалізацію статей 31 і 43 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 6.05.2000р. №765.

До цієї заяви додаються:

- ухвала господарського суду щодо визначення уповноваженого органу учасником провадження у справі про банкрутство;
- матеріали обстеження підприємства-банкрута та комплексного інженерно-технічного обґрунтування заходів, які необхідно здійснити, організацією, що має на це право згідно із законодавством;
- заходи, затверджені уповноваженим органом; розрахунки та кошториси фактичних витрат щодо кожного із здійснених заходів.

Така заява повинна бути подана арбітражному керуючому. Арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) є фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали господарського суду.¹

Заяви про відшкодування витрат можуть подаватися на проведення наступних заходів:

- використання наземних промислових майданчиків та їх реперофілювання, а також рекультивації земель, порушених внаслідок діяльності підприємства;
- використання підземного простору для розміщення господарських об'єктів, у тому числі захоронення токсичних промислових відходів;
- забезпечення екологічно безпечної експлуатації шламонакопичувачів, хвостосховищ, ставків — накопичувачів шахтних вод, їх знесолення та очистки, використання відходів;
- впровадження технічних рішень з недопущення або мінімізації підвищення рівня ґрунтових вод;
- коригування генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, внесення змін до дорожньо-

¹ Арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) може бути призначено фізичну особу — суб'єкта підприємницької діяльності, яка має вищу юридичну або економічну освіту, володіє спеціальними знаннями та не є зацікавленою особою щодо боржника і кредиторів. Одна і та ж особа може виконувати функції арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство відповідно до вимог Закону. Якщо інше не передбачено цим Законом, арбітражні керуючі діють на підставі ліцензії арбітражного керуючого, виданої уповноваженим органом у порядку, встановленому законом.

- транспортних та інженерних мереж;
- розроблення схем інженерного захисту територій і відповідних проектів оцінки впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення та їх впровадження;
- відновлення технічної документації, ремонту житлових будинків та об'єктів комунального призначення, що їх обслуговують, з метою подальшої передачі їх в комунальну власність.

Проте цей перелік заходів не є вичерпним. Учасник в справі може обґрунтувати необхідність здійснення інших заходів. Дані вимоги щодо відшкодування витрат на заходи задовольняються в порядку черговості, встановленому Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", в міру надходження коштів на основний рахунок підприємства-банкрута. У статті 31 Закону визначено

черговість задоволення вимог кредиторів. ч.10 ст.43 вищевказаного Закону вказує, що вимоги кредиторів задовольняються у порядку черговості, визначеному статтею 31 Закону, з урахуванням особливостей, встановлених цією частиною, а саме: в третю чергу також задовольняються вимоги щодо відшкодування витрат на заходи по запобіганню заподіяння можливої шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Згідно ч. 2 ст. 31 вищевказаного Закону, вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження на рахунок коштів від продажу майна банкрута після повного задоволення вимог попередньої черги. У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги, вимоги задовольняються пропорційно сумі вимог, що належить кожному кредиторі однієї черги.

В Україні завжди заборонена весняна охота

В конце 1920-х годов по предложению известного украинского природоохранника и охотоведа профессора В.Г.Аверина в Украине была запрещена весенняя охота. Этот запрет длился более 70 лет, пока в 2000 году Верховной Радой Украины не был принят новый закон, регламентирующий охоту: "Об охотничьем хозяйстве и охоте". Следует сказать, что закон содержит очень много антиэкологического, но самым вопиющим была статья 19, разрешающая весеннюю охоту на вальдшнепа, тетерева, селезня и гусей.

И это было сделано в то время, когда практически уже вся Европа отказалась от весенней охоты как крайне негуманного и антиэкологического пользования природными ресурсами, а в США и Канаде весенняя охота запрещена с 1913 года. Более того, было непонятно, почему весной в Украине ловля рыбы во время нереста или добыча зверей во время отела считается браконьерством, а добыча птиц, готовящихся к размножению и сидящих на гнездах — разрешенной охотой!

В 2003 году Киевский эколого-культур-

ный центр при поддержке других экологических организаций добился запрета весенней охоты на один сезон, а затем мы решили попытаться законодательно запретить весеннюю охоту в Украине навсегда. Для этого мы разработали специальный законопроект, вносящий изменения в статью 19, и внесли его через народных депутатов в Верховную Раду. Кроме этого, наши коллеги — Всеукраинская экологическая организация "Мама-86" и "Зеленый свет" из города Чертковка Тернопольской области организовали поток детских рисунков и стихов с просьбой к депутатам спасти весной птиц и запретить весеннюю охоту.

Несмотря на мощное сопротивление охотничьего лобби, Комитет по экологии поддержал наш законопроект, а депутат Иван Заяц добился его принятия 20 апреля этого года. На днях стало известно, что Президент Украины Л.Кучма подписал его, и таким образом весенняя охота в Украине вновь запрещена. Хочется верить, что теперь уже навсегда.

Вл. Борейко, директор Киевского эколого-культурного центра

Сьогодні ми публікуємо статтю адвоката російського правового центру «Родник» Юлії Якель про боротьбу російських юристів громадського інтересу за збереження тваринного світу Далекого Сходу, зокрема, вимираючої унікальної популяції сірих китів.

Правовий центр «Родник» є давнім партнером БФ «Екоправо-Львів». Центр активно захищає екологічні права громадян Російської Федерації, природні скарби Росії. Центр «Родник» був створений у грудні 1999 року як організація, що об'єднувала професійних адвокатів і юристів — фахівців у галузі захисту прав людини. Сьогодні організація об'єднує юристів, адвокатів і психологів — фахівців у галузі громадських ініціатив, вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних з порушенням основних конституційних прав і свобод громадян Російської Федерації. Юристи та адвокати правового центру «Родник» спеціалізуються на захисті таких конституційних прав громадян, як право на інформацію, право на сприятливе довкілля, права корінних малочисельних народів Півночі, Сибіру та Далекого Сходу на традиційний спосіб життя, захист споконвічного середовища існування та право на доступ до правосуддя.

Юлія Якель,
адвокат, правовий центр «Родник».

Мы защищаем китов. Мы защищаем законность

В настоящее время основной причиной загрязнения окружающей среды в Дальневосточном регионе РФ являются проекты по нефте- и газоразработке Сахалинского шельфа. Наиболее крупным из них является проект Сахалин-2, осуществляемый компанией «Сахалин Энерджи Инвестмент Компани Лтд.». Российская и международная общественность обеспокоена тем, что указанный проект реализуется с нарушением российского законодательства и наносит огромный вред окружающей среде, животному миру и биоресурсам Охотского моря и острова Сахалин в целом.

В сентябре 2003 года Компания «Сахалин Энерджи Инвестмент Компани Лтд.» начала реализацию второго этапа проекта «Сахалин-2». Весь комплекс объектов проекта «Сахалин -2» затрагивает строительством 10 районов Сахалинской области, в том числе нерестовые реки и акваторию Охотского моря.

Охотское море является богатейшим по количеству и разнообразию представителей животного мира. Там обитают уникальные виды млекопитающих, птиц, рыб, которые занесены в Красные книги Международного

союза охраны природы (МСОП), Российской Федерации, Сахалинской области. Многие из этих видов являются редкими или находятся на грани исчезновения. Наибольшую тревогу вызывает охотско-корейская популяция серых китов, японский кит, белоплечий орлан и сахалинский таймень. Уникальная западная популяция серого кита в настоящее время насчитывает не более 100 особей. Большая часть из них уже вышла из репродуктивного возраста или его еще не достигла. Лишь небольшое число животных в популяции способно к размножению.

На шельфе северо-восточного Сахалина, в районе залива Пильтун, находится единственный в мире и очень небольшой район нагула (кормления) западных серых китов. Кормятся киты только в течение 5-ти месяцев (с мая по октябрь), а остаток года на миграциях и зимовке живут за счет накопленных летом запасов жира. Поэтому целостность этого района и отсутствие беспокойства очень важны для выживания этих животных, ведь он является единственным местом кормления не только для взрослых китов, но и для молодых животных и самок с детенышами.

В непосредственной близости от осваиваемых месторождений встречаются еще 8 видов китообразных и дельфинов, занесенных в Красную книгу России.

У северо-восточного шельфа Сахалина обитают наиболее ценные породы рыб, таких, как лосось, сельдь, треска, камбала. Также здесь обитает большое количество промысловых беспозвоночных, таких, как креветки, крабы, кальмары, осьминоги и др. Северо-восток Сахалина является одним из главных центров воспроизводства ластоногих: ларги, акибы, крылатки, лахтака, сивуча, северного морского котика.

Список охраняемых видов птиц, встречающихся в районе реализации проекта, включает 11 видов, занесенных в Красную Книгу МСОП, 22 вида, внесенных в Красную Книгу Российской Федерации, 39 видов, занесенных в Красную Книгу Сахалинской области.

Хозяйственная деятельность по нефте- и газодобыче в Охотском море ведется с нарушением норм природоохранного законодательства РФ и угрожает нормальному существованию, а зачастую и выживанию животных. Реализация проектов в том виде, в котором планируется их осуществление, может нанести непоправимый вред не только краснокнижным видам животных, птиц и рыб, но и всей природе Сахалина.

Общественность России неоднократно обращалась в органы государственной власти и компанию «Сахалин Энерджи Инвестмент Компани Лтд.» с требованием не осуществлять деятельность по нефте- и газодобыче в Охотском море и на острове Сахалин с нарушениями природоохранного законодательства РФ. Однако эти обращения остались без должного внимания и ни одно из требований по изменению проекта и соблюдению требований ЗАКОНА удовлетворено не было.

В соответствии с российским законодательством животный мир является достоянием народов России, угроза исчезновения, гибели краснокнижных животных, а также богатейших биоресурсов Охотского моря, затрагивает права каждого гражданина России.

Сохранение этих редких животных представляет общественный интерес и затра-

Фото "IFA"

гивает права ныне живущих и будущих поколений граждан России на благоприятную окружающую среду.

Российская общественность, обеспокоенная судьбой краснокнижных видов животных, рыб и птиц обратилась в суд с требованием о прекращении экологически опасной деятельности, которая осуществляется с нарушениями природоохранного законодательства РФ и создает угрозу исчезновения, сокращения численности и нарушения среды обитания видов животных, занесенных в Красные книги МСОП и РФ.

Исковое заявление было составлено и подано от имени 41 гражданина и 8 общественных организаций юристами Правового центра «Родник».

Ответчиками по данному делу являются Правительство РФ и Министерство природных ресурсов РФ, в исключительной компетенции которых находится обеспечение мер экологической безопасности нефтедобывающих проектов на континентальном шельфе РФ. Компания «Сахалин Энерджи Инвестмент Компани Лтд.» — оператор проекта «Сахалин-2» привлечена в качестве третьего лица.

После подачи иска нами было широко распространено через электронную рассылку уведомление о предпринятых правовых действиях с просьбой о поддержке данного дела. В результате уже собрано более 500 подписей от граждан и НПО.

Благодаря активным действиям общественности по защите краснокнижных видов животных, компания «Сахалин Энерджи» объявила о пересмотре графика строительства

подводных трубопроводов в месте обитания серых китов для того чтобы провести дополнительные исследования по выявлению негативного воздействия проектов на эту популяцию.

24 мая было назначено рассмотрение иска в Пресненском суде г. Москвы, однако судебное заседание не состоялось из-за неявки ответчиков.

Мы понимаем, что невозможно изменение позиции чиновников государственных органов и промышленных компаний без осознания каждым из нас глубины данного вопроса.

В идеологии каждой компании или государственной структуры отражается их основ-

ная направленность от самых узких, сиюминутных целей и задач до самых глубоких и далеко идущих. Одни могут стремиться формировать нравственные критерии, другие не иметь их вовсе, подменяя их, естественно, сугубо материальными интересами.

Но мы всё же надеемся, что органы государственной власти в компетенцию которых входит обеспечение экологической безопасности и добывающие компании, осуществляющие свою деятельность на острове Сахалин, пересмотрят свою позицию и предпримут необходимые меры для того, чтобы деятельность по реализации этих проектов не наносила вреда окружающей среде и не нарушала права граждан.

Справка:

Распространение. Серые киты обитают лишь в северной половине Тихого океана от Чукотского и Охотского морей до берегов Японии, КНДР и Мексики (на юг до 20 — 30 град. с. ш.). Имеется два стада: чукотско-калифорнийское (американское) — зимует в водах Мексики и Калифорнии, а летом откармливается в Чукотском и Беринговом (Анадырский залив) морях и охотско-корейское (азиатское) — зимует в водах Японии и п-ова Корея, а жир нагуливает в Охотском море [1, 2].

В водах России встречаются серые киты обеих популяций: особи американского стада держатся вдоль мелководных берегов Чукотки, включая Анадырский залив, а киты азиатского стада — в Японском и Охотском морях. Киты азиатского стада зимуют и размножаются в южной части Японского моря и в водах Южной Кореи, а на лето откочевывают вдоль северной части Приморья в Охотское море. Животные американского стада размножаются зимой (январь — февраль) в водах Нижней Калифорнии [1, 2]. В прошлом существовало еще третье стадо в Северной Атлантике, размножавшееся в Балтийском море, но оно вымерло к XVII в. [1, 3].

Численность. Исходная популяция американского стада в середине XIX в. достигала 30 — 40 тыс. [4], а по другим данным [5, 6] — 15 — 20 тыс. китов. К началу XX в. стадо сократилось до нескольких сотен голов и находилось под угрозой исчезновения. При-

нятые меры охраны спасли популяцию от гибели [1, 2, 7]. В прибрежных водах Чукотки во время аэровизуального учета в 1968 г. уже было насчитано 4800 серых китов [8]. Общая численность стада возросла к 1974 г. до 11 — 13 тыс. [2, 9, 10], но дальнейший рост популяции почти прекратился. Стабилизация, видимо, была определена условиями на местах размножения в лагунах Нижней Калифорнии и степенью загрязнения среды в пути следования китов до наших вод.

Первоначальные запасы азиатского стада неизвестны. Ныне оно почти уничтожено [5, 10 — 13], хотя остатки его еще существуют, о чем свидетельствуют 67 животных, добытых в 1948 — 1966 гг. в водах Южной Кореи, а также встреча в мае 1974 г. четырех серых китов в Тугурском заливе Охотского моря [13] и одного кита в Японском море в 1979 г.

Лимитирующие факторы. Серый кит обитает вблизи берегов, где кормится донными ракообразными — амфиподами [1]. За пищей ныряет на глубину до 50 м. В отличие от других усатых китов зачерпывает илистую массу со дна вместе с донными организмами и процеживает ее через жесткий цедильный аппарат [1, 2, 14]. Серые киты начинают размножаться в 5-6-тилетнем возрасте [15]; детеныш рождается после годичной беременности, лактационный период длится около полугода. Родительский инстинкт развит сильно: когда детенышу грозит опасность,

самка даже бросается на лодку с людьми [1]. Ежегодный приплод в чукотско-калифорнийском стаде достигает 18% [15], тем не менее смертность новорожденных довольно велика: детеныши погибают в сетях местных рыбаков, из-за обсыхания на суше и потери своих кормящих маток [16]. В наших водах есть места, где в летний период молодняк и кормящие самки укрываются в мелководных лагунах-убежищах между мысами Наварин и Рубикон [1]. Основной враг серых китов — касатки [1, 2].

Болезни не изучены, но известны сильные кожные поражения [1]. Серый кит сильнее прочих видов китообразных поражается эктопаразитами: одним видом из усоногих рачков [1] и тремя видами китовых вшей [2]. Из эндопаразитов найдены: два вида сосальщиков, два — ленточных червей и один вид скребней [17].

Из-за склонности к прибрежной зоне и размножению в мелководных лагунах серых китов легко истребляют. Дважды за последние 100 лет (в конце XIX и в 30-х гг. XX вв.) американское стадо находилось на грани исчезновения [1, 2, 7, 16]. В 1900 — 1967 гг. из него китобойным флотом добыто более 2,5 тыс. китов и примерно столько же — местным населением Чукотки и Аляски [11]. В последние годы у берегов Чукотки коренные жители по разрешению Международной китобойной комиссии (МКК) добывали для собственных нужд от 146 до 183 серых китов за сезон [9]. Азиатское стадо в основном было подорвано промыслом японских китобоев в XIX в. [1, 7]. Еще в 1910 г. в нем имелось 1000 – 1500 китов [2, 3, 12]; в последующие 20 лет (1911 – 1932) в южно-корейских водах было убито 1474 серых кита [1].

Меры охраны. Серый кит находится под защитой Международной Китобойной Конвенции с 1946 г. С 1973 г. внесен в Приложение I к Конвенции СИТЕС. Чукот-

ско-калифорнийское стадо ныне частично восстановлено, но остается уязвимым из-за биологических особенностей (прибрежное обитание, размножение в мелководных лагунах). Охотско-корейское стадо по-прежнему держится на грани вымирания без признаков восстановления численности. Предпринятые до сих пор меры оказались эффективными для американской, но безрезультатными для азиатской популяции. Возможно, это объясняется тем, что места размножения первого стада находились под контролем стран-участниц Международной Китобойной Конвенции 1946 г., а у второго были бесконтрольными [7]. Ныне необходим абсолютный запрет добывания китов охотско-корейской популяции, в том числе и для научных целей (исследования должны базироваться лишь на безубойных методах работы) [7]. Должен быть организован постоянный учет серого кита в местах его размножения, нагула и на миграционных путях, и также созданы убежища — “зоны покоя”, где были бы резко ограничены туризм, рыболовство и судоходство. Это касается в первую очередь мест размножения, которые необходимо объявить заповедными. Целесообразна организация двух морских сезонных заказников в северной части Охотского и в южной части Японского морей [7, 18].

Источники информации:

[1] Томилин, 1957; [2] Rice, Wolman, 1971; [3] Соколов, Томилин, Яблоков, 1974; [4] Scammon, 1874; [5] Берзин, Яблоков, 1978; [6] Henderson, 1972; [7] Жирнов, Винокуров, Бычков, 1978; [8] Зимушко, 1970; [9] Ивашин, 1977; [10] Brownell, 1977; [11] Зенкович, 1971; [12] Bowen, 1974; [13] Brownell, Chun Chanil, 1977; [14] Зимушко, Ленская, 1970; [15] Зимушко, 1971; [16] Stephen, Herman, 1978; [17] Dailey Brownell, 1972; [18] Бычков, 1975. Составитель: А. Г. Томилин.

А в цей час... Американской компании “Эксон” пришлось заново переключать дорожную переправу через ручей на Сахалине по требованию местных властей. Компания разрабатывает месторождение нефти на сахалинском шельфе в заливе Чайво. Ее дорожники неправильно уложили трубу для прохода ручья, вода из нее стекала в виде водопада, непреодолимого для рыбы. В течение недели корюшка, шедшая в ручей на нерест, в огромном количестве скапливалась перед этим препятствием, после чего началась массовая гибель рыбы. Погибло почти 15 тысяч особей, сообщает ИТАР-ТАСС.

Тріумф правосуддя: Сочінський національний парк відстояли. Грінпіс Росії здобув остаточну перемогу у суді по справі Сочінського національного парку. 27 квітня Касаційна колегія Верховного Суду Російської Федерації підтвердила незаконність частини постанови Уряду Російської Федерації від 15 вересня 2003 року №571 “Про Сочінський загальнореспубліканський природний заказник”, відхиливши скаргу Уряду Росії.

Цією Постановою Уряд вилучив 33 222 га земель Сочінського національного парку (в тому числі 11000 га заповідної зони) та надав їх Сочінському загальнореспубліканському державному природному заказнику — території, на якій вже впродовж багатьох років під виглядом регулювання чисельності тварин організуються елітні полювання та відпочинок російських чиновників.

Постанова не пройшла державної екологічної експертизи та була прийнята з по-

рушеннями багатьох федеральних законів.

Якщо б постанову частково не відмінили, унікальні природні комплекси Західного Кавказу могли б у найближчий час бути піддані масовим вирубуванням, відстрілам диких тварин. Цю територію було б нескладно приватизувати і побудувати там котеджі і бази відпочинку.

За матеріалами «Грінпіс» Росії

У Європі набрали чинності нові, найсуворіші у світі правила маркування продуктів, що містять генно змінені складові. Відтепер на упаковці товару повинно бути попередження, якщо у його складі є 0,9 і більше трансгенних складників. Це дасть покупцям можливість самим вирішувати, купувати запропонований продукт чи ні.

Проте європейські екологічні організації вважають ці правила недостатніми. У

Штутгарті вони організували маніфестацію протесту. На думку екологів, якщо вже приймати нові правила, то вони повинні бути всеохоплюючими. Коли ж мова йде про м'ясо та молочні продукти, то необхідно вказувати, чи входили генетично змінені продукти до раціону худоби. Крім того, вони наполягають, щоб у ресторанних меню також була відповідна інформація.

За матеріалами «Подробности»

Табу як спосіб охорони довкілля. Острівні країни південно-західної частини Тихого океану розглядають новий спосіб охорони біорізноманіття. Цей спосіб полягає у передачі контролю за станом моря місцевим племенам у сподіванні на те, що вони зможуть використати традиційні знання, звичаї та закони. Фактично цим визнається, що централізоване регулювання, яке впроваджується західними країнами, виявляються неефективним у цій частині світу.

Більшість меланезійських країн, у тому числі Папуа-Нова Гвінея, Фіджі та Вануату повідомляють про скорочення чисельності кількох видів риб та молюсків. Відсутність перевірених даних змушує якомога швидше подумати про охорону морських ресурсів. Наприклад, літні мешканці одного поселен-

ня на Фіджі пам'ятають, що раніше збирати пусті черепашки під час відпливу можна було мішками. Але з початку 90-х років їх кількість скоротилася, і протягом дня можна назбирати не більше половини мішка.

Для вирішення цієї проблеми представники острівних держав та громадських організацій зібрались у березні на конференцію у Квінсленді (Австралія). Делегати дійшли висновку, що законодавче регулювання, як і раніше, буде найкращим способом регулювання технологій рибного промислу в урбанізованих областях, де місцеві традиції і звичаї зникли. Натомість там, де традиційні закони ще мають силу, вони можуть дати величезні переваги. Одним із прикладів є ідея табу, яку місцеві жителі можуть використати для проголошення «заборонених для доступу» ділянок. Делегати

вважають, що табу можуть бути включені до норм формального права. Ця ідея вже випробовується в одній спільноті Папуа-Нової Гвінеї. Дослідження 1994 року засвідчило, що розташована поруч бухта є середовищем існування більш ніж вісьми сотен видів ко-

ралів. Але їм загрожували вирубування лісів на узбережжі та інтенсивне рибальство. Тому і було запроваджено “заборонені ділянки”. Зараз екологи сподіваються, що цей досвід вдасться розповсюдити по усій Меланезії.

За матеріалами NTR.ru

З'явилися нові дані про шкоду генетично змінених рослин. Доктор Терйе Траавік (Terje Traavik) з Норвегії оприлюднив результати дослідження впливу генетично змінених зернових культур на здоров'я людини. Він зробив три відкриття, що викликають тривогу. По-перше, фермери на Філіпінах, що живуть у областях розповсюдження посівів генетично зміненої кукурудзи, стикнулися з незвичайною хворобою, яка може бути реакцією на токсин у пулку цієї рослини. По-друге, випробування на щурах показали, що вірус мозаїки цвітної капусти, який використовується у зернових генетично змінених культурах

для включення чужого гену у геном рослини, знайдений непошкодженим у клітинах тканих деяких піддослідних тварин. Раніше вважалося, що це неможливо, і тому метод був прийнятий у промисловій біотехнології як безпечний По-третє, такий вірус може бути активним. Це означає, що він потенційно міг включити яку-небудь недіючу ДНК у нашому власному геномі. Траавік вважає, що це відкриває можливість пробудження небезпечних вірусів, що довгий час перебували у бездіяльності у нашій ДНК.

За матеріалами «Malta Independent Daily»

ЄС: комісія відмовилась “пустити реки Іспанії вспять”

Європейська комісія відмовилась фінансувати Національний гідрологічний план Іспанії, згідно якого частина води річки Ебро з півночі Іспанії повинна бути перекинута в південні посушливі райони країни.

Як передає агентство “Європа-прес”, підґрунтям для такого рішення Єврокомісії стали дві доповіді експертів, присвячені екологічному та економічному аспектам проекту.

Фахівці прийшли до висновку, що система інженерних споруд для перекиду вод Ебро порушить екологічну рівновагу на значній території Іспанії, не вирішить проблему нестачі вологи на півдні країни та не виправдає себе з економічного боку. У доповіді відзначається, що прибічники проекту “перебільшили переваги та применшили недоліки, не врахували невідворотні додаткові видатки, відмовившись від вивчення інших альтерна-

тив, економічно більш вигідних”.

Незважаючи на критичне ставлення ЄС, голова іспанського уряду Хосе Марія Аснар у кінці лютого у святковій обстановці поклав перший камінь у будівництво грандіозного комплексу. Плани перекиду води ріки Ебро викликали у країні бурхливу реакцію, аж до масових демонстрацій як у підтримку проекту, так і проти нього. План користується підтримкою південних провінцій автономних областей Валенсії та Мусії. Вони страждають від нестачі води, що є основним гальмом на шляху їх подальшого економічного розвитку.

Проти плану виступають провінції Каталонії і Арагону, через які несе свої води Ебро. Їх розрахунки свідчать, що перекид вод Ебро завдасть їм збитків і призведе до негативних наслідків і довкіллі. На їх думку, вода на півдні є, варто лише раціонально її використовувати на основі нових технологій.

За матеріалами РІА “Новости”

Грузія: леопарди повертаються

У Грузії знову з'явилися леопарди. Це зафіксували фотопастки на території Вашлованського заповідника. За повідомленням, трирічний леопард зайшов на територію Грузії та Північного Кавказу.

Раніше вважалося, що останній леопард був убитий на території Грузії 50 років тому.

Грузинські зоологи не виключають, що виявлений леопард не один, можливо, у цій місцевості у нього є родичі.

За матеріалами «Акумулятор новостей»

Тетяна Будякова,
БФ "Екоправо-Львів"

Всесвітній альянс екологічного права — зустріч в Україні

З 15 по 20 травня 2004 р. БФ "Екоправо-Львів" провів в Українських Карпатах XIV-ту щорічну зустріч Всесвітнього альянсу екологічного права (Environmental Law Alliance Worldwide — E-LAW)

Вперше в історії E-LAW така зустріч проходила в Європі. Близько 40 юристів екологів із 15 країн світу (навіть таких віддалених, як Свазіленд у Південній Африці та Чилі у Південній Америці) прибули минулого тижня до Українських Карпат на зустріч зі своїми колегами.

Метою даної зустрічі було налагодження тісної співпраці та взаємодопомоги між юристами-екологами з різних країн світу у вирішенні екологічних проблем та пошуку шляхів покращання стану довкілля, а також подолання ізоляції, у якій працюють громадські екологічні юристи. Учасники зустрічі отримали унікальну можливість зустрітися та спільно працювати над вирішенням актуальних питань захисту довкілля та практичних проблем, з якими вони стикаються у своїй діяльності.

Під час зустрічі учасники представили результати своєї діяльності та обмінялися успішним досвідом у застосуванні екологічного права громадського інтересу, обговорювали спільні проекти та справи, заручилися підтримкою своїх колег та отримали правову та наукову підтримку а також ресурси для своєї поточної роботи від колег із свого регіону та цілого світу.

Всесвітній альянс екологічного права був створений у 1989 р. юристами-екологами громадського інтересу із 10-ти країн для надання юристам-екологам та науковцям з усього світу необхідних ресурсів та навичок для охорони довкілля правовими засобами. На сьогоднішній день більш як 300 юристів та науковців із понад 60 країн щоденно звертаються до мережі Альянсу по правову та наукову інформацію та допомогу.

Адвокати E-LAW працюють на захист малозабезпечених та уражених верств населення та місцевих громад у всьому світі, допомагаючи громадянам зміцнювати та впроваджувати правові інструменти для захисту від забруднення та деградації довкілля. Адвокати E-LAW будують сприятливе майбутнє допомагаючи громадськості брати активну участь у прийнятті рішень, що стосуються навколишнього середовища. Надаючи доступ громадським адвокатам до важливих правових та наукових ресурсів E-LAW зміцнює здатність цих адвокатів протистояти виснаженню навколишнього середовища та впроваджувати екологічне правосуддя.

Хосе Ігнасіо Піночет, юрист із Чилі:

“...Усі ці люди з різних країн, різних мов відчувають ті ж радості та розчарування у тих же битвах... Так, ми ділились інформацією та порадами, але ми також поділяємо єдиний дух”.

Вінсент Шаурі, юрист із Танзанії:

“...Професійні правові та наукові відповіді, які ви отримуєте, є надзвичайними. Коли мережа керована людьми, котрі захоплені своєю роботою, ви очікуєте та отримуєте найкраще”.

Фернандо Дуньяк, юрист із Чилі:

“...E-LAW — це мрія, мрія об'єднати багато людей, маючи можливість надати їм трохи досвіду та в той же час взяти від них знання, які можуть дати вони... Для мене E-LAW означає багато речей... Одна із найважливіших — відчуття, що у мене є підтримка сотень людей... E-LAW — це мрія створити місце єдності юристів, котрі цікавляться охороною довкілля. E-LAW — це контактний пункт для юристів, що працюють у захисті довкілля”.

Тулі Макама, юрист зі Свазіленду (Південна Африка):

“...E-LAW — це група відданих друзів та колег, однією метою яких є підтримка один одного, а другою — зміна та уникнення негативних впливів на довкілля... Особисто для мене — це джерело інформації, технічної та моральної підтримки — історії перемог та програвів, відчуття, що ти не один”.

Андрій Андрусевич, міжнародний юрист з України:

“...E-LAW — спільнота рідкісних людей зі всіх кутків землі, які займаються тим самим, — це відчуваєш і це важливо!”

Ми висловлюємо свою щирю подяку за підтримку цієї зустрічі:

Trust for Mutual Understanding
<http://www.tmuny.org/>

Trust For Mutual Understanding

IUCN
<http://www.iucn.org/>

Weeden Foundation
<http://www.weedenfdn.org/>

McArthur Foundation
<http://www.macfound.org/>

АК “Комбінат Придніпровський Злагода™”
<http://www.zlagoda.dp.ua/>

Мінеральна Вода “Кнісельчанка”

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ,
ПРИЙНЯТІ НАВЕСНІ 2004 РОКУ**

Верховна Рада України	
Закон України від 7 квітня 2004 року № 1672-IV	“Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат”
Закон України від 18 березня 2004 року № 1628-IV	“Про внесення змін до деяких законів України щодо пестицидів і агрохімікатів”
Постанова від 23 березня 2004 року № 1654-IV	“Про розроблення Загальнодержавної програми укріплення берегів поверхневих водних об’єктів і узбережжя морів та їх інженерного захисту”

Президент України	
Розпорядження від 31 березня 2004 року № 58/2004-рп	“Про уповноваження С. Полякова на підписання Європейської ландшафтної конвенції”
Указ від 21 квітня 2004 року № 464/2004	“Про створення Ічнянського національного природного парку”
Указ від 21 квітня 2004 року № 466/2004	“Про розширення території Луганського природного заповідника”

Кабінет Міністрів України	
Постанова від 4 березня 2004 р. № 265	“Про затвердження Програми поводження з твердими побутовими відходами”
Постанова від 4 березня 2004 р. № 256	“Про затвердження Програми припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин на 2004 — 2030 роки”
Постанова від 17 березня 2004 р. № 324	“Деякі питання щодо використання окремих видів відходів як вторинної сировини”
Постанова від 14 квітня 2004 р. № 460	“Про затвердження Порядку взаємодії відомчої воєнізованої охорони з органами (підрозділами) внутрішніх справ, Служби безпеки, Збройних Сил, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи у разі виникнення надзвичайних ситуацій на об’єктах підвищеної небезпеки”
Постанова від 14 квітня 2004 р. № 488	“Про затвердження Порядку проведення перевірки екологічних показників нафтопродуктів, які реалізуються шляхом оптової та роздрібної торгівлі”
Постанова від 29 квітня 2004 р. № 545	“Про затвердження Державної програми запобігання і боротьби з підтопленням земель”
Постанова від 24 травня 2004 р. № 666	“Про створення Державного фонду стимулювання і фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища”
Розпорядження від 4 березня 2004 р. № 110-р	“Про заходи щодо поліпшення екологічного стану акваторій Чорного та Азовського морів, інших водних об’єктів”
Розпорядження від 14 квітня 2004 р. № 227-р	“Про затвердження додаткових розмірів лісосічного фонду на 2004 рік”

Інші органи державної влади України	
Міністерство охорони навколишнього природного середовища України	Наказ від 19 квітня 2004 року № 164
Міністерство аграрної політики України	Наказ від 18 травня 2004 року № 165
Державна митна служба України, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України	Лист від 01.04.2004р. № 25/2-9-17/3941-ЕП, № 7-6-191
Державна митна служба України	Лист від 12.03.2004 р. № 25/4-9-18/2875-ЕП

Шановні читачі!

Благодійний фонд "Екоправо-Львів" продовжує повідомляти Вас про нові видання екологічної та еколого-правової спрямованості. Сьогодні ми пропонуємо вашій увазі публікації БФ "Екоправо-Львів" "Європейське право навколишнього середовища" та "Збірник нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища", що являють собою єдиний навчально-методичний матеріал для вивчення та викладання європейського права навколишнього середовища.

Видання здійснено за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник. — Львів, 2004. — 256 с.

Навчальний посібник охоплює питання у сфері європейського права навколишнього середовища. У загальній частині розглядаються поняття, історія виникнення, предмет, принципи, джерела та інституційний механізм європейського права навколишнього середовища. Особлива частина присвячена деяким актуальним питанням правового регулювання охорони довкілля на рівні Європейського Союзу: зміні клімату, біорізноманіттю, поводженню з відходами. Посібник включає витяги з нормативно-правових актів Європейського Союзу, рішень Суду Європейських Співтовариств, звіти органів Європейського Союзу та ін. (переважно англійською мовою).

Збірник нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища. — Львів, 2004. — 192 с.

Збірник нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища включає переклади українською мовою витягів Договору про заснування Європейського Співтовариства, низки директив (про оцінку впливу на навколишнє середовище деяких планів та програм, про оцінку впливу на навколишнє середовище деяких державних та приватних проєктів, про доступ громадськості до екологічної інформації, про захоронення відходів, про збереження природних середовищ існування і дикої флори та фауни та ін.), регламенту про транскордонне перевезення ГМО, Шостої програми дій у сфері навколишнього середовища та ін.

Разом з посібником з європейського права навколишнього середовища Збірник нормативно-правових актів ЄС є частиною єдиного навчально-методичного матеріалу, що має на меті сприяти вивченню та викладанню європейського права навколишнього середовища в Україні.

ENVIRONMENTAL ADVOCACY JOURNAL № 26

QUARTERLY JOURNAL OF "ECOPRAVO - LVIV"

Ecopravo-Lviv is an independent nongovernmental public interest environmental law organization aimed to provide legal services and education in the sphere of environmental protection for citizens and NGOs

I N T H I S I S S U E :

ENVIRONMENTAL AND LEGAL EDUCATION

Andrusevych, N.

EU Legal Regulation of Climate

Change Prevention p. 3

The author presents an outlook of the European Union Environmental Law and measures, which are taken to prevent climate change.

Pavelko, A.

What the Climate Change is? p. 8

The article is a short summary, which describes greenhouse effect, its consequences and measures against global greenhouse gases emissions.

Budyakova, T.

Biodiversity Conservation and Protection

in European Union Environmental Law p. 11

Pavelko, A.

What Biodiversity is and why it is

so Important to Save it p. 21

Modern look at biodiversity, it's importance, value and threats.

OUR CASES

Melen, O.

The Struggle for the Danube Biosphere

Reserve Goes On... p. 24

We continue to inform you about last events in Danube Biosphere Reserve.

ENVIRONMENTAL AND LEGAL EDUCATION

Shamray, V.

The UNEP Role in International

Legal Protection of the Environment p. 30

The article deals with international law-making, structure, methods of international environmental law enforcement of UNEP.

CONSULTATIONS

Petriv, A.

Environmental Damage Prevention

in the Bankruptcy Process of Especially

Dangerous Companies p. 35

FROM THE EXPERIENCE OF THE PARTNERS

Boreyko, V.

The Spring Hunting is Banned in Ukraine

For Evermore p. 37

Ukrainian NGOs and citizens have won — Ukrainian Parliament adopted a law that banned disgraceful killings — spring hunting of birds.

Yakel Y.

We Protect Grey Whales.

We Protect Justice p. 38

Our colleagues from the Russian Law Centre "Rodnik" describe their legal activity on the protection of the whales from the harmful impact of the oil platforms. The whales are atrophied because their fodder-production area is occupied by the oil platforms. The scientific information about the grey whales and condition of their population is included.

ENVIRONMENTAL DIGEST p. 42

Budyakova, T.

E-LAW annual meeting in Ukraine p. 44

LEGISLATION

List of environmental legislation,

adopted during spring 2004 p. 46

PUBLICATIONS p. 47

Вісник Екологічної Адвокатури

This issue was published with support of the European Union

This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The content of this document are sole responsibility of Ecopravo-Lviv and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union.

Environmental Advocacy Journal

Address of Ecopravo-Lviv:

2, Krushelnitska Str., Lviv,
79000 Ukraine

tel.: +380(322) 72 27 46,
fax: +380(322) 297 14 46

e-mail: epac@mail.lviv.ua

web: epl.org.ua, www.ecopravo.lviv.ua

Благодійний фонд "ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ"
Центр громадської екологічної адвокатури